

**Arap Dili Öğretiminde Derlem Dilbilim Tabanlı Pedagojik
Yaklaşımların Geliştirilmesi: Kuramsal Bir Çerçeve ve Uygulama
Önerileri**

The Development of Corpus Linguistics-Based Pedagogical Approaches in
Arabic Language Teaching: Theoretical Framework and Application
Proposals

Mustafa KAYAPINAR

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belâgatı Anabilim Dalı
Asst. Prof. Dr., Department of Arabic Language and Rhetoric,
Faculty of Theology, Sivas Cumhuriyet University
mustafakayapinar@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-9547-277X

DOI: 10.56720/mevzu.1779748

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 8 Eylül / September 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 18 Kasım / November 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Özel Sayı / Special Issue

Atıf / Citation: Kayapınar, Mustafa. "Arap Dili Öğretiminde Derlem Dilbilim Tabanlı Pedagojik Yaklaşımların Geliştirilmesi: Kuramsal Bir Çerçeve ve Uygulama Önerileri" *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*. Ö3: Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Özel Sayısı (Aralık 2025): 203-244. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1779748>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Bu makale, Arapçanın yabancı dil olarak öğretiminde karşılaşılan sorunlara, özellikle diglossia (işlevsel dil ikiliği) ve doğal dil verilerine dayalı öğretim materyallerinin sınırlılığına bir çözüm olarak derlem dilbilim tabanlı pedagojik yaklaşımların potansiyelini incelemektedir. Çalışma, Arapçanın küresel öneme rağmen öğretiminde yaşanan zorlukları vurgulayarak başlamakta, ardından derlem dilbilimin dilin gerçek kullanım verilerine dayalı ampirik bir metodoloji olarak dil eğitimine getirdiği yenilikleri açıklamaktadır. Geleneksel gramer-çeviri yönteminin iletişimsel yetersizliği ve modern yaklaşımların Arapçanın özgün yapısı karşısındaki sınırları, kanıta dayalı yeni modellere olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaca bir cevap olarak makale, Arapçanın doğasına uygun, çok katmanlı (Modern Standart Arapça, lehçeler, özel amaçlı metinler ve öğrenci metinleri) bir derlem mimarisi üzerine kurulu kuramsal bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, derlem verilerinin sıklık listeleri, eşdizimlilik analizleri ve Veri GÜdümlü Öğrenme (VGÖ) gibi tekniklerle sözcük bilgisi, dil bilgisi, telaffuz ve kültürel yeterlilik öğretiminde nasıl kullanılabileceğini detaylandırmaktadır. Teoriye pratiğe dökmek amacıyla, öğretmenler için ders materyali geliştirme ve ispata dayalı geri bildirim verme; öğrenciler için özerk öğrenme ve kendi dilsel gelişimlerini analiz etme; müfredat geliştiriciler için ise sıklık temelli ve doğal dil verilerine dayalı materyallere dayalı programlar tasarlama gibi somut uygulama önerileri sunulmaktadır. Sonuç olarak çalışma, derlem dilbilimin Arapça öğretimini öğreticinin sezgilerine dayalı bir uygulama alanından, ampirik verilere dayalı bir bilimsel sürece dönüştürme potansiyelini vurgulamakta ve alanda gelecekteki araştırmalar için Arapça öğrenci derlemlerinin oluşturulması, deneysel çalışmaların yapılması ve öğretmen eğitim programlarının geliştirilmesi gibi yönelimlere işaret etmektedir. Bu yaklaşım, Arapça öğretimini daha otantik, etkili ve öğrenci merkezli bir sürece dönüştürmek için bütüncül bir yol haritası sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Derlem Dilbilim, Arap Dili Öğretimi, Veri GÜdümlü Öğrenme, Çiftdillilik, Öğrenci Derlemleri.

Abstract

This article examines the potential of corpus linguistics-based pedagogical approaches as a solution to the structural challenges in Teaching Arabic as a

Foreign Language (TAFL), particularly diglossia and the lack of authentic materials. The study begins by highlighting the difficulties in teaching Arabic despite its global importance, then explains the innovations that corpus linguistics, as an empirical methodology based on real language use data, brings to language education. The communicative inadequacy of traditional grammar-translation methods and the limitations of modern approaches in the face of Arabic's unique structure reveal the need for new, evidence-based models. In response to this need, the article presents a theoretical framework built on a multi-layered corpus architecture (Modern Standard Arabic, dialects, specialized texts, and learner texts) tailored to the nature of Arabic. This framework details how corpus data can be used to teach vocabulary, grammar, pronunciation, and cultural competence through techniques such as frequency lists, collocation analysis, and Data-Driven Learning (DDL). To translate theory into practice, concrete application proposals are offered for key stakeholders: for teachers, developing course materials and providing evidence-based feedback; for learners, engaging in autonomous learning and analyzing their own linguistic development; and for curriculum developers, designing programs based on frequency and authentic materials. In conclusion, the study emphasizes the potential of corpus linguistics to transform Arabic teaching from an intuitive art into a data-driven science. It points to future research directions, including the creation of Arabic learner corpora, conducting experimental studies, and developing teacher training programs. This approach offers a holistic roadmap for making Arabic instruction a more authentic, effective, and student-centered process.

Keywords: Corpus Linguistics, Teaching Arabic as a Foreign Language (TAFL), Data-Driven Learning (DDL), Diglossia, Learner Corpora.

Giriş

Çalışmanın Arka Planı ve Önemi: Arap Dilinin Küresel Konumu ve Öğretimindeki Paradokslar

Arap dili, dünya üzerinde 25'ten fazla ülkede resmi dil statüsünde olan ve 420 milyonu aşkın insan tarafından konuşulan, Birleşmiş Milletler'in altı resmi

dilinden biri olarak küresel ölçekte stratejik bir öneme sahip olan kadim bir dildir.¹ Bu dil, sadece geniş bir coğrafyada bir iletişim aracı olmanın ötesinde, İslam medeniyetinin temel taşı ve Kur'an-ı Kerim'in dili olması hasebiyle yaklaşık iki milyarlık bir nüfus için derin manevi ve kültürel bir anlam taşımaktadır. Tarih boyunca bilim, felsefe, tıp ve sanat alanlarında üretilmiş zengin bir entelektüel mirasın taşıyıcısı olan Arapça, günümüzde de enerji politikalarından uluslararası ilişkilere, finanstan medyaya kadar birçok kritik alanda vazgeçilmez bir rol oynamaktadır. Bu çok yönlü önem, Arapçanın yabancı dil olarak öğrenimine yönelik küresel talebi sürekli olarak artırmaktadır. Ancak bu talebe rağmen, Arapçanın yabancı dil olarak öğretimi (İng. *Teaching Arabic as a Foreign Language - TAFL*), dilin kendi içsel yapısından ve öğretim metodolojilerindeki yerleşik sorunlardan kaynaklanan önemli zorluklarla ve paradokslarla karşı karşıyadır.

Bu zorlukların başında, Arapçanın *diglossia* (çiftdillilik) olarak adlandırılan dilsel durumu gelmektedir.² Bu durum, dilin iki farklı varyantının aynı toplum içinde farklı işlevlerle var olmasını ifade eder: bir yanda resmi, yazılı ve eğitim dili olan *Fasih Arapça* (اللغة العربية الفصحى), diğer yanda ise günlük hayatta konuşulan ve bölgeden bölgeye büyük farklılıklar gösteren *âmmice* veya *lehçeler* (العامية). Öğrenciler genellikle okullarda Fasih Arapçayı öğrenirken, sokağa çıktıklarında veya medya içeriklerini tükettiklerinde çok daha farklı bir dilsel gerçeklikle karşılaşır. Bu ikilik, öğrencilerin iletişimsel yeterlilik kazanmalarını zorlaştıran temel bir engeldir. Geleneksel öğretim programları, genellikle dilin yaşayan ve konuşulan boyutunu ihmal ederek, gramer kurallarının ezberlenmesine dayalı, bağlamdan kopuk bir eğitim anlayışını benimsemektedir.³ Bu yaklaşımlar, dili öğretirken öğrenciyi gerçek kullanım bağlamlarından yalıtmakta; dilin iletişimsel, sosyokültürel ve pragmatik boyutlarını yeterince yansıtmamaktadır. Bu nedenle öğrenciler, metin çözümleme düzeyinde başarı gösterse-

¹ Enam Al-Wer, "The Arabic-Speaking Middle East", *The Routledge Handbook of Sociolinguistics Around the World*, ed. Martin J. Ball (London: Routledge, 2010), 191.

² Charles A. Ferguson, "Diglossia", *Word* 15/2 (1959), 325.

³ Kristen Brustad vd., *el-Kitâb fî Te'allumi'l-'Arabiyye: A Textbook for Beginning Arabic* (Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2011), xi-xiii.

ler dahi, dilin gündelik işlevlerini kullanmakta ve kültürel incelikleri aktarmakta zorlanmaktadır. Bu tablo, Arap dili öğretiminde doğal dil verilerine, sıklık analizlerine ve bağlam temelli kullanım örneklerine dayalı derlem tabanlı pedagojik yeniliklerin gerekliliğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Derlem Dilbilimin Dil Eğitimindeki Yükselişi ve Dönüştürücü Potansiyeli

Yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren bilgisayar teknolojisindeki baş döndürücü gelişmeler, dil araştırmaları ve dil eğitimi alanlarında bir paradigma değişimini tetiklemiştir. Bu değişimin merkezinde, dili soyut kurallar sistemi olarak değil, gerçek kullanım olaylarının bir bütünü olarak ele alan *derlem dilbilim* (İng. *corpus linguistics*) bulunmaktadır. Derlem dilbilim, milyonlarca, hatta milyarlarca kelimedenden oluşan, otantik yazılı ve sözlü metinlerin bilgisayar ortamında sistematik olarak analiz edilmesine dayanan bir metodolojidir.⁴ Bu metodoloji, dilin nasıl işlediğine dair sezgilere veya kurgulanmış örneklerle dayanmak yerine, doğrudan dilin kendisinden, yani gerçek kullanım verilerinden kanıtlar sunar. John Sinclair'ın öncülüğünü yaptığı ve "*derlem-güdümlü*" (İng. *corpus-driven*) olarak adlandırılan yaklaşıma göre, dilbilgisi kuralları ve kelime anlamları, dildeki gerçek kullanım kalıplarından ve sıklıklarından türetilmelidir.⁵

Bu ampirik ve veriye dayalı yaklaşım, dil eğitimine devrim niteliğinde bir potansiyel sunmaktadır. Derlemler aracılığıyla, bir kelimenin en sık kullanıldığı bağlamları, hangi kelimelerle bir araya gelme eğiliminde olduğunu (eşdizimlilik), farklı metin türlerinde nasıl farklı anlamlar kazandığını ve dilbilgisel yapıların gerçekte ne sıklıkla ve ne şekilde kullanıldığını tespit etmek mümkündür. Bu bilgiler, ders kitaplarının ve öğretim materyallerinin, dilin yapay ve basitleştirilmiş bir versiyonunu değil, yaşayan ve otantik halini yansıtacak şekilde tasarlanmasına olanak tanır. Tim Johns'un "*veri-güdümlü öğrenme*" (İng. *Data-Driven Learning- DDL*) olarak kavramsallaştırdığı pedagojik modelde, öğrenciler birer "dil dedektifi" gibi derlem verilerini doğrudan analiz ederek dilsel

⁴ Tony McEnery - Andrew Wilson, *Corpus Linguistics: An Introduction* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001), 1-2.

⁵ John Sinclair, *Corpus, Concordance, Collocation* (Oxford: Oxford University Press, 1991), 17.

kalıpları kendileri keşfederler.⁶ Bu keşfe dayalı öğrenme süreci hem öğrenci özerkliğini artırır hem de dilsel farkındalığı derinleştirerek daha kalıcı bir öğrenme sağlar. Dolayısıyla derlem dilbilim, dil öğretimini daha otantik, etkili ve öğrenci merkezli bir hale getirme potansiyeli taşımaktadır.

Arap Dili Eğitiminde Derlem Dilbilim Entegrasyonunun Mevcut Durumu ve İhtiyaçlar

Derlem dilbilimin İngilizce gibi dillerin öğretiminde (İng. *English Language Teaching - ELT*) on yıllardır yaygın bir şekilde kullanılmasına ve bu alanda zengin bir literatür oluşmasına rağmen, Arap dili eğitimindeki uygulamaları henüz oldukça yeni ve sınırlıdır. Bu gecikmenin ardında yatan temel nedenler arasında, Arapça için kapsamlı, dengeli ve erişilebilir derlemlerin eksikliği ile Arapçanın karmaşık morfolojik yapısının bilgisayarlı dilbilim araçları tarafından işlenmesindeki teknik zorluklar bulunmaktadır.⁷ Yakın zamana kadar, araştırmacılar ve eğitimciler, *British National Corpus (BNC)* veya *Corpus of Contemporary American English (COCA)* gibi İngilizce için geliştirilmiş devasa kaynaklara kolayca erişebilirken, Arapça için benzer nitelikte kamuya açık kaynaklar bulunmamaktaydı.

⁶ Tim Johns, "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning", *Classroom Concordancing*, ed. Tim Johns - Philip King (Birmingham: University of Birmingham, 1991), 27.

⁷ Nizar Habash, *Introduction to Arabic Natural Language Processing* (San Rafael, CA: Morgan & Claypool Publishers, 2010), 115-117.

Son yıllarda, *Arabic Gigaword Corpus*⁸, *OpenITI* (*Open Islamicate Texts Initiative*)⁹ ve çeşitli üniversiteler tarafından geliştirilen daha küçük ölçekli özel derlemeler gibi girişimlerle bu alanda önemli adımlar atılmaya başlanmıştır.¹⁰ Ancak bu derlemelerin çoğu, ya sadece modern standart yazılı basını kapsamaması ya da teknik uzmanlık gerektiren formatlarda olması nedeniyle doğrudan sınıf içi kullanıma uygun değildir.¹¹ Özellikle Arapçanın zengin lehçe çeşitliliğini veya farklı tarihsel dönemlerini yansıtan sözlü ve yazılı derlemelerin eksikliği büyük bir sorundur. Bu kaynak eksikliği, Arapça öğretmenlerinin ve materyal geliştiricilerin, derlem tabanlı pedagojinin sunduğu imkanlardan (örneğin, kelime sıklığına dayalı sözcük listeleri hazırlama, otantik eşdizimlilik kalıplarını öğretme, öğrenci hatalarını sistematik olarak analiz etme) mahrum kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, Arap dilinin morfolojik zenginlik ve diglossia (işlevsel dil ikiliği)¹ gibi özgül taraflarını¹² ve öğrenci ihtiyaçlarını merkeze alan hem teorik olarak sağlam hem de pratik olarak uygulanabilir, derlem tabanlı

⁸ *Arabic Gigaword Corpus*, Linguistic Data Consortium (LDC) tarafından derlenen ve yaklaşık 400 milyon kelime içeren bir haber metinleri koleksiyonudur. İlk sürüm 2003'te yayınlanmış olup ilerleyen versiyonlarında yeni Arapça haber metinleri kaynakları da eklenmiştir

⁹ *OpenITI* ("Open Islamicate Texts Initiative"), klasik dönem İslam kültürü alanına ait Arapça, Farsça, Osmanlıca ve diğer İslamî dillerdeki metinleri dijitalleştirip, makine-okunabilir korpuslar hâline getirmeyi amaçlayan çok kurumlu bir projedir. Proje, Arap yazı sistemi ile metin tanıma teknolojilerini (OCR / HTR) geliştirmek, metin kodlaması standartlarını iyileştirmek ve şeffaf, metadata açısından zengin metin koleksiyonları sunmak üzerine çalışmalar yürütmektedir.

¹⁰ Douglas Biber vd., *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 12-15.

¹¹ David Graff vd., *Arabic Gigaword* (Philadelphia: Linguistic Data Consortium, 2003); Matthew T. Miller vd., "Open Islamicate Texts Initiative (OpenITI): Developing a Machine-Readable Corpus of Islamicate Texts", 2019.

¹² Diglossia (işlevsel dil ikiliği) kavramı, ilk kez Charles A. Ferguson tarafından 1959'da yayımlanan klasik çalışmada sistematik biçimde tanımlanmıştır. Ferguson'a göre diglossia, aynı dilin iki farklı biçiminin –"yüksek" (H) ve "düşük" (L) varyantlarının– toplum içinde farklı işlev alanlarında kullanılması durumudur. Arap dünyasında bu durum, "el-Fuşha" (yüksek biçim) ile "‘Ammiyye" (günlük konuşma dili) arasındaki işlevsel ayrışma olarak gözlemlenir. Daha sonra Joshua A. Fishman bu kavramı genişletmiş, farklı diller arasındaki işlevsel bölünmeleri de içerecek biçimde yeniden tanımlamıştır (Ferguson 1959: 325-340; Fishman 1967: 29-38).

pedagojik modellerin geliştirilmesine yönelik acil ve kritik bir akademik ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Amacı, Kapsamı ve Makalenin Yapısı

Bu makalenin temel amacı, yukarıda özetlenen ihtiyaçlardan hareketle, Arap dili eğitiminde derlem dilbilim tabanlı pedagojik yaklaşımların geliştirilmesi için kapsamlı bir kuramsal çerçeve sunmak ve bu çerçevenin sınıf içi uygulamalarına yönelik somut, kanıta dayalı öneriler geliştirmektir. Çalışma, "Arapça öğretimi, dilin gerçek kullanım verilerinden yararlanılarak nasıl daha otantik, etkili ve öğrenci merkezli hale getirilebilir?" sorusuna cevap aramaktadır. Bu doğrultuda, mevcut derlem dilbilim teorileri ve pedagojik modelleri, Arap dilinin kendine özgü dilbilimsel ve kültürel yapısı ışığında yeniden yorumlanacak ve Arapça öğretimine uyarlanacaktır.

Makale, bu amacı gerçekleştirmek üzere altı ana bölüm halinde yapılandırılmıştır. Bu giriş bölümünün ardından, ikinci bölümde, derlem dilbilimin temel kavramları, tarihsel gelişimi, derlem türleri ve analiz teknikleri ile dil eğitimindeki genel uygulamaları kapsayan geniş bir literatür taraması sunulacaktır. Bu bölüm aynı zamanda Arap dili öğretimindeki yaklaşımları ve bu alandaki derlem çalışmalarının sınırlarını da ele alacaktır. Üçüncü bölüm, makalenin teorik omurgasını oluşturan kuramsal çerçeveyi sunacak; bu çerçeve, Arapça derlemelerin oluşturulmasından başlayarak, derlem verilerinin sözcük bilgisi, dilbilgisi, telaffuz ve kültürel yeterlilik öğretiminde nasıl kullanılabilceğine dair modeller önerecektir. Dördüncü bölüm, bu teorik modelleri pratiğe döken somut uygulama önerileri sunacaktır. Bu öneriler, öğretmenler, öğrenciler ve müfredat geliştiriciler olmak üzere üç farklı paydaş grubuna yönelik olarak tasarlanacaktır. Beşinci bölüm, çalışmanın temel bulgularını özetleyen, Arap dili eğitimine katkılarını tartışan ve alandaki gelecekteki araştırma yönelimlerine işaret eden bir sonuç bölümü olacaktır.

1. Derlem Dilbilim

Bu bölümde, çalışmanın teorik zeminini oluşturan üç ana alan derinlemesine incelenecektir. İlk olarak, derlem dilbilimin tanımı, tarihsel gelişimi, temel ilkeleri, derlem türleri ve analiz teknikleri ele alınarak disiplinin kuramsal çerçevesi çizilecektir. İkinci olarak, derlem dilbilimin dil eğitimi alanındaki uygulamalarına odaklanılacak; bu bağlamda, derlem tabanlı dil öğretiminin teorik

temelleri, materyal geliştirme, sözcük bilgisi, dilbilgisi ve telaffuz öğretimindeki somut kullanım biçimleri ve öğrenci derlemlerinin pedagojik rolü tartışılacaktır. Son olarak, Arap dili eğitiminde kullanılan geleneksel ve modern yaklaşımlar incelenerek bu alandaki durum analiz edilecek, Arap dilinin öğretimindeki özgül zorluklara dikkat çekilecek ve Arap dili eğitimi alanında derlem dilbilim kullanımına yönelik yapılan çalışmaların mevcut durumu ve sınırlılıkları ortaya konulacaktır.

1.1. Derlem Dilbilimin Temelleri ve Gelişimi

1.1.1. Derlem Dilbilimin Tanımı, Tarihçesi ve Temel Prensipleri

Derlem dilbilim (İng. *corpus linguistics*), en genel tanımıyla, gerçek dil kullanım örneklerinden oluşan, bilgisayar ortamında saklanan, yapılandırılmış ve büyük ölçekli metin veya konuşma derlemlerini (İng. *corpora*) dilbilimsel analiz için kullanan bir araştırma alanıdır.¹³ Bu disiplin, dili soyut bir kurallar bütünü olarak gören ve dilbilimcinin sezgilerine (İng. *intuition*) dayalı analizleri merkeze alan Noam Chomsky öncülüğündeki üretici dilbilgisi (İng. *generative grammar*) gibi geleneksel yaklaşımların aksine, dilin gerçek hayattaki tezahürlerini ampirik ve niceliksel verilerle incelemeyi hedefler. John Sinclair gibi öncü isimlerin ısrarla vurguladığı gibi, derlem dilbilim kendi başına bir dil teorisi değil, bir metodolojidir; dil hakkında hipotezler kurmak ve bu hipotezleri test etmek için ispata dayalı, güçlü bir yöntem sunar.¹⁴ Bu metodolojinin temelinde, dilin kullanım sıklığına dayalı olduğu (*usage-based*) ve dilbilgisel yapıların ve kelime anlamlarının, onların gerçek bağlamlardaki kullanım sıklıklarından ve tekrarlanan kalıplarından doğduğu varsayımı yatar. Bu bakış açısı, dilin statik bir yapıdan ziyade, kullanıcılarının etkileşimleriyle sürekli şekillenen dinamik ve ihtimalli (İng. *probabilistic*) bir sistem olduğunu kabul eder.¹⁵

¹³ John R. Firth, "A Synopsis of Linguistic Theory, 1930-1955", *Studies in Linguistic Analysis* (Oxford: Blackwell, 1957), 11.

¹⁴ Johns, "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning", 1991, 27-29.

¹⁵ Holger Diessel, "Usage-Based Linguistics", *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics* (Oxford: Oxford University Press, 2017), 2.

Derlem dilbilimin kökenleri, bilgisayarların yaygınlaşmasından çok önce- sine, 19. yüzyıldaki büyük sözlükbilim (leksikografi) projelerine ve metin der- leme çalışmalarına kadar uzanmaktadır. Örneğin, *Oxford English Dictionary* (OED) projesi, kelimelerin anlamlarını ve tarihsel gelişimlerini belgelemek için milyonlarca alıntı fişi (İng. *citation slip*) toplayarak aslında manuel bir derlem çalışması yürütmüştür. Ancak modern anlamda derlem dilbilimin doğuşu, 1960'lı yıllarda bilgisayar teknolojisinin dil araştırmalarında kullanılmaya baş- lanmasıyla mümkün olmuştur. Bu dönemin en önemli kilometre taşı, Henry Kuçera ve W. Nelson Francis tarafından Brown Üniversitesi'nde oluşturulan ve 1961 yılına ait bir milyon kelimelik Amerikan İngilizcesi metinlerinden oluşan *Brown Corpus*'tur.¹⁶ Bu derlem, 15 farklı metin türünü (basın, kurgu, bilimsel yazılar vb.) dengeli bir şekilde temsil etmesiyle, kendisinden sonraki derlem çalışmaları için bir model teşkil etmiş ve "birinci nesil" derlemlerin başlangıcı olmuştur. 1980'ler ve 1990'lar, kişisel bilgisayarların yaygınlaşması ve depo- lama kapasitelerinin artmasıyla derlem dilbilimin "ikinci nesil" veya altın çağı olarak kabul edilir. Bu dönemde, *Bank of English* gibi yüz milyonlarca kelime içeren devasa derlemler ve bu derlemlerden elde edilen verilere dayalı olarak hazırlanan *COBUILD* (*Collins Birmingham University International Language Da- tabase*) projesi gibi yenilikçi sözlükler ve dilbilgisi kitapları ortaya çıkmıştır.¹⁷ Bu gelişmeler, dilin sadece sezgilerle değil, büyük ölçekli verilerle de anlaşıla- bileceğini ispatlamış ve dilbilim araştırmalarında geri döndürülemez bir ampi- rik dönüşüm başlatmıştır.¹⁸

Derlem dilbilimin temel prensipleri, onu diğer dilbilimsel yaklaşımlardan ayırır ve metodolojik gücünü oluşturur. Birincisi ve en önemlisi, *otantiklik* (İng. *authenticity*); derlemler, araştırmacı tarafından kurgulanmış veya pedago- jik amaçlarla basitleştirilmiş örnekler yerine, dilin doğal ortamında, gerçek ile- tişimsel amaçlarla üretilmiş metinlerden oluşur. Bu, dilin yaşayan, karmaşık ve

¹⁶ Susan Hunston, *Corpora in applied linguistics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 125.

¹⁷ Tim Buckwalter - Dilworth B. Parkinson, *A Frequency Dictionary of Arabic: Core Vocabulary for Learners* (London: Routledge, 2011), 3-5.

¹⁸ Tony McEnery - Andrew Hardie, *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 1-3; John Sinclair, *Corpus, Concordance, Collocation* (Oxford: Oxford University Press, 1991), 4-6; Michael Stubbs, *Text and Corpus Analysis: Computer-Assisted Studies of Language and Culture* (Oxford: Blackwell, 1996), 12-15.

çoğu zaman "kuralsız" görünen yapısını tüm çıplaklığıyla yansıtır. İkincisi, *temsil gücüdür* (İng. *representativeness*); iyi bir derlem, incelediği dilin veya dil türünün (örneğin, 21. yüzyıl başındaki Türkçenin gazete dili) genel özelliklerini yansıtacak şekilde dikkatlice tasarlanır ve farklı metin türleri arasında bir denge gözetilir. Üçüncüsü, *makine tarafından okunabilirliktir* (İng. *machine-readability*); derlemler, bilgisayar programları aracılığıyla hızlı ve etkili bir şekilde taranıp analiz edilebilecek dijital formatlarda saklanır. Dördüncüsü, derlemlerin genellikle *sınırlı bir boyuta* (İng. *finite size*) sahip olmasıdır; ne kadar büyük olursa olsun hiçbir derlem bir dilin tamamını kapsayamaz, sadece bir örneklemini temsil eder. Son olarak, derlem dilbilim *niceliksel ve niteliksel analizleri birleştirir*. Sıklık listeleri, istatistiksel anlamlılık testleri gibi niceliksel veriler, dilin genel eğilimlerini ve kalıplarını ortaya koyarken, bu verilerin konkordans satırları aracılığıyla bağlam içinde (niteliksel olarak) incelenmesi, dilsel olguların işlevini ve anlamını daha derinlemesine anlamayı sağlar.¹⁹ Bu prensipler, derlem dilbilimi dil araştırmaları ve dil eğitimi için vazgeçilmez bir araç haline getirir.

1.1.2. Farklı Derlem Türleri ve Özellikleri

Derlem dilbilim çalışmalarında, araştırma amacına, incelenen dilsel olgunun niteliğine ve hedeflenen analizin türüne göre çok çeşitli derlemler kullanılır. Bu derlemler, içerik, yapı, zaman ve amaç bakımından farklı şekillerde sınıflandırılabilir. En temel ayrım, *genel derlemler* ve *özel derlemler* arasında yapılır. Genel derlemler (İng. *general/reference corpora*), bir dilin belirli bir dönemdeki genel kullanımını mümkün olan en geniş yelpazede temsil etmeyi amaçlar. *British National Corpus (BNC)*, *Corpus of Contemporary American English (COCA)* veya *Deutsches Referenzkorpus (DeReKo)* gibi derlemler, yazılı ve sözlü dilden, farklı tür ve alanlardan (gazete, kurgu, akademik metinler, meclis konuşmaları, günlük sohbetler vb.) metinleri dikkatlice belirlenmiş oranlarda ve dengeli bir

¹⁹ John Sinclair (ed.), *Looking Up: An Account of the COBUILD Project in Lexical Computing* (London: Collins ELT, 1987), 148-150.

şekilde içerir. Bu tür derlemler, bir kelimenin veya yapının dildeki genel sıklığını, dağılımını ve temel kullanım alanlarını belirlemek için bir referans noktası veya bir "norm" olarak kullanılır.²⁰

Buna karşılık, özel derlemler (İng. *specialized corpora*), belirli bir dil türünü (İng. *register*), konuyu, alanı (İng. *domain*) veya kullanıcı grubunu incelemek amacıyla oluşturulur. Bu derlemler, genel bir dil tablosu sunmak yerine, belirli bir alandaki dil kullanımının kendine özgü özelliklerini mercek altına alır. Örneğin, sadece tıp makalelerinden oluşan bir derlem, tıp terminolojisini ve akademik tıp dilinin retorik yapılarını incelemek için; belirli bir yazarın tüm eserlerinden oluşan bir derlem, o yazarın bireysel üslubunu (İng. *idiolect*) analiz etmek için; veya sadece mahkeme kararlarından oluşan bir derlem, hukuk dilinin özelliklerini araştırmak için kullanılır. Dil eğitimi bağlamında özel derlemler büyük önem taşır. Akademik derlemler (*Michigan Corpus of Academic Spoken English - MICASE* veya *British Academic Written English - BAWE* gibi), öğrencilere bilimsel makale yazımı veya akademik sunum yapma gibi beceriler için gerekli olan dilsel yapıları ve kelime dağarcığını öğretmek için paha biçilmez kaynaklardır.²¹

Dil eğitimi açısından en işlevsel ve pedagojik olarak en verimli özel derlem türlerinden biri de öğrenci derlemleridir (İng. *learner corpora*). Bu derlemler, hedef dili öğrenen öğrencilerin ürettiği yazılı (makale, sınav kâğıdı vb.) veya sözlü (sunum, mülakat kaydı vb.) metinlerden oluşur. Sylviane Granger'ın öncülüğünü yaptığı ve *International Corpus of Learner English (ICLE)* ile kurumsallaşan bu alan, öğrenci dilini (İng. *interlanguage*) sistematik olarak analiz etmek için eşsiz bir imkan sunar.²² Öğrenci derlemleri, öğrencilerin tipik olarak yaptıkları hataları (dilbilgisel, sözcüksel, pragmatik), ana dillerinden kaynaklanan aktarım (İng. *transfer*) etkilerini, belirli dilbilgisel yapıları veya kelimeleri ana dil konuşurlarına kıyasla aşırı (İng. *overuse*) veya eksik (İng. *underuse*) kullanma eğilimlerini ampirik verilerle ortaya koyar. Bu analizler, "hata analizi" (İng. *error analysis*) çalışmalarını daha nesnel bir zemine oturtur ve hem öğrenciye özel,

²⁰ Douglas Biber, *Longman Grammar of Spoken and Written English* (Harlow: Pearson Education, 1999), 3-5.

²¹ Sylviane Granger, "The Computer Learner Corpus: A Versatile New Source of SLA Research", *Learner English on Computer*, ed. Sylviane Granger (London: Longman, 1998), 4-6.

²² Granger, "The Computer Learner Corpus: A Versatile New Source of SLA Research", 11.

kanıta dayalı geri bildirim sağlamak hem de öğrenci ihtiyaçlarına daha uygun ders materyalleri, müfredatlar ve değerlendirme araçları geliştirmek için paha biçilmez veriler sunar.²³

Derlemler ayrıca zaman boyutu açısından *eşzamanlı* (İng. *synchronic*) ve *artzamanlı* (İng. *diachronic*) olarak da ikiye ayrılır. Eşzamanlı derlemler (yukarıda bahsedilenlerin çoğu gibi), dilin belirli bir zaman dilimindeki (örneğin, 1990'lar) durumunu gösteren bir "anlık fotoğraf" çeker. Artzamanlı derlemler ise, dilin zaman içindeki değişimini incelemek amacıyla farklı tarihsel dönemlere ait metinleri içerir. *Helsinki Corpus of English Texts* gibi derlemler, kelime anlamlarının, yazım kurallarının veya dilbilgisel yapıların yüzyıllar içindeki evrimini takip etme imkânı sağlar.²⁴ Bu derlem türlerinin her biri, farklı araştırma sorularına cevap vermek ve farklı pedagojik ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanmıştır.

1.1.3. Derlem Analiz Araçları ve Teknikleri

Derlemlerin içerdiği milyonlarca, hatta milyarlarca kelimelik ham veriyi anlamlı dilbilimsel bilgilere dönüştürmek, özel olarak geliştirilmiş bilgisayar programları (konkordans yazılımları) ve bu programların uyguladığı analiz teknikleri sayesinde mümkündür. Bu araçlar, insan gözünün veya sezgisinin tek başına fark edemeyeceği, istatistiksel olarak anlamlı dilsel kalıpları ve eğilimleri ortaya çıkarır. En temel ve yaygın derlem analizi tekniklerinden biri *sıklık listeleri* (İng. *frequency lists*) oluşturmaktır. Bu listeler, bir derlemdeki tüm kelimelerin (veya teknik terimle *token*'ların) ne kadar sık geçtiğini büyükten küçüğe doğru sıralar. Bu basit işlem bile, bir dilin veya metin türünün en temel ve işlevsel kelime dağarcığını belirlemede kritik bir başlangıç noktasıdır. Örneğin, yabancı dil öğretiminde hangi kelimelerin öncelikli olarak öğretilmesi gerektiği, büyük ölçüde bu sıklık verilerine dayalı olarak belirlenir.²⁵

²³ Sylviane Granger, *Learner English on Computer* (London: Longman, 1998), 3-7.

²⁴ Matti Rissanen, "The Helsinki Corpus of English Texts: Diachronic and Synchronic Dimensions", *Studies in Early Modern English*, ed. Dieter Kastovsky (Berlin: Mouton de Gruyter, 1994), 7-27.

²⁵ Tony McEnery vd., *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book* (London and New York: Routledge, 2006), 49-53.

Daha karmaşık ve dil öğretimi için daha anlamlı bir analiz tekniği eşdizimlilik (İng. *collocation*). J. R. Firth'ün "Bir kelimeyi, birlikte bulunduğu kelimelerle tanırınız" (İng. "You shall know a word by the company it keeps") sözüyle özetlediği bu kavram, kelimelerin rastlantısal olmayan bir şekilde, belirli bir bağlamda bir arada bulunma eğilimini ifade eder.²⁶ Örneğin, Türkçede "sağanak" kelimesi neredeyse her zaman "yağmur" ile, "koyu" kelimesi "sohbet" veya "kahve" ile birlikte kullanılır. Bu tür istatistiksel olarak anlamlı birliktelikler, dilin doğal akışını, deyimsel yapısını ve akıcılığını oluşturur. Derlem analiz programları (örneğin, *AntConc*, *Sketch Engine*), bir kelimenin geçtiği tüm bağlamları, aranan kelime ortada olacak şekilde alt alta listeleyerek (buna *KWIC - Key Word in Context* konkordansı denir) bu eşdizimlilik kalıplarını görsel olarak belirgin hale getirir.²⁷ Bu analiz, öğrencilere kelimeleri izole birimler olarak değil, ait oldukları doğal sözcük öbekleri (İng. *chunks*) ve yapılar içinde öğretmeyi sağlar, bu da dilin daha akıcı ve doğru kullanımına yol açar.²⁸

Bir diğer güçlü teknik ise *anahtar kelime analizidir* (İng. *keyword analysis*). Mike Scott tarafından geliştirilen bu teknik, bir özel derlemi (çalışma derlemi, örneğin bir öğrencinin yazdığı metinler) daha büyük bir genel derlemle (referans derlemi, örneğin ana dil konuşurlarının yazdığı akademik metinler) istatistiksel olarak karşılaştırır.²⁹ Analiz sonucunda, çalışma derleminde referans derleme göre istatistiksel olarak beklenenden anlamlı derecede daha sık geçen kelimeler "pozitif anahtar kelimeler", daha az geçen kelimeler ise "negatif anahtar kelimeler" (veya *key-nots*) olarak belirlenir. Bu yöntem, bir metnin veya bir öğrencinin dil kullanımının "hakkında"lığını (İng. *aboutness*), yani temel tematik ve üslupsal özelliklerini, odaklandığı konuları veya kaçındığı, eksik bıraktığı alanları hızlıca tespit etmek için kullanılır. Örneğin, bir öğrencinin metnindeki pozitif anahtar kelimeler onun belirli kelimeleri aşırı kullandığını, negatif anahtar kelimeler ise kullanması beklenen akademik kelimeleri kullanmadığını

²⁶ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 3.

²⁷ Brustad vd., *el-Kitâb fî Te'allumi'l-'Arabiyye: A Textbook for Beginning Arabic*, xi.

²⁸ Michael Stubbs, *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics* (Oxford: Blackwell, 2001), 24-28; Susan Hunston, *Corpora in Applied Linguistics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 35-72.

²⁹ Ferguson, "Diglossia", 325-327.

gösterebilir. Bu temel teknikler (sıklık, eşdizimlilik, anahtar kelimeler) ve bunların yanı sıra n-gram analizleri, küme analizleri (İng. *cluster analysis*) gibi daha ileri teknikler, derlem verilerini dil öğretimi için somut, kanıta dayalı ve etkili pedagojik uygulamalara dönüştürmenin temelini oluşturur.³⁰

1.2. Dil Eğitiminde Derlem Dilbilim Uygulamaları

Derlem dilbilimin sunduğu ampirik veriler ve analitik araçlar, dil eğitimi alanında köklü bir dönüşüm potansiyeli taşımaktadır. Dilin gerçek kullanımına dayalı bu yaklaşım, geleneksel, çoğu zaman sezgiye dayalı materyal hazırlama ve öğretim pratiklerine kanıta dayalı bir alternatif sunar.³¹ Bu bölümde, derlem tabanlı dil öğretiminin dayandığı temel teorik ilkeler, bu ilkelerin materyal geliştirme, sözcük bilgisi, dilbilgisi ve telaffuz öğretimi gibi alanlardaki somut yansımaları ve özellikle öğrenci derlemelerinin hata analizi ve geri bildirim süreçlerindeki kritik rolü ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.2.1. Derlem Tabanlı Dil Öğretiminin Teorik Temelleri: Keşfedici Öğrenme ve Otantiklik

Derlem tabanlı dil öğretiminin pedagojik gücü, iki temel teorik ilkeye dayanır: *otantiklik* ve *keşfedici öğrenme*. Geleneksel dil dersi materyalleri, genellikle pedagojik amaçlarla basitleştirilmiş, dilbilgisi kurallarını örneklemek için özel olarak kurgulanmış ve gerçek hayattaki dilin karmaşıklığından arındırılmış cümleler içerir. Bu durum, öğrencilerin "steril" bir dil modeli öğrenmesine, ancak gerçek dünyadaki otantik dil kullanımıyla karşılaştıklarında zorlanmalarına neden olur. Derlemler ise, tanımı gereği, dilin filtrelenmemiş, doğal ve otantik örneklerinden oluşur. Öğrencileri derlem verileriyle karşı karşıya getirmek, onları dilin yaşayan, dinamik ve bazen "düzensiz" yapısıyla doğrudan temas ettirir. Bu otantik maruz kalma (İng. *authentic exposure*), öğrencilerin dilin sadece kurallardan ibaret olmadığını, aynı zamanda istisnalar, deyimsel ifadeler, kültürel göndermeler ve bağlama özgü nüanslarla dolu zengin bir sistem olduğunu anlamalarını sağlar.³² Bu yaklaşım, özellikle İletişimsel Dil Öğretimi (İng. *Communicative Language Teaching - CLT*) gibi, dilin iletişimsel işlevini ve

³⁰ Mike Scott, *WordSmith Tools Version 5* (Liverpool: Lexical Analysis Software, 2008), 111-120.

³¹ Susan Hunston, *Corpora in Applied Linguistics* (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 137-142.

³² Jane Wightwick - Mahmoud Gaafar, *Mastering Arabic* (London: Bloomsbury, 2020), viii-ix.

bağlam içindeki kullanımını merkeze alan modern yaklaşımların hedefleriyle mükemmel bir uyum içindedir.³³

Bu otantik materyalin kullanım şekli ise *keşfedici öğrenme* (İng. *discovery learning*) veya daha spesifik olarak Tim Johns tarafından kavramsallaştırılan *Veri Güdümlü Öğrenme* (İng. *Data-Driven Learning - DDL*) ilkesine dayanır.³⁴ DDL yaklaşımında, öğretmen artık bilginin tek kaynağı ve aktarıcısı değildir; bunun yerine, öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yönlendiren bir rehber (İng. *facilitator*) rolünü üstlenir. Öğrenciler, bir konkordans programı aracılığıyla derlem verilerini aktif olarak sorgular, dilsel kalıpları, eşdizimlilikleri ve dilbilgisi kurallarının işleyişini birer "dil dedektifi" gibi kendileri keşfederler. Örneğin, "in", "on" ve "at" edatlarının kullanımı arasındaki farkı bir kural listesinden ezberlemek yerine, öğrenci bu edatları bir derlemde aratarak yüzlerce gerçek kullanım örneğini inceler ve hangi durumlarda hangisinin tercih edildiğine dair kendi hipotezlerini oluşturur ve test eder. Bu süreç, bilişsel olarak daha talepkardır ancak öğrenmeyi daha derin, anlamlı ve kalıcı hale getirir. Öğrenciyi pasif bir alıcı konumundan aktif bir araştırmacı konumuna taşıyan bu model, *öğrenci özerkliği* (İng. *learner autonomy*) ve eleştirel düşünme becerilerini de güçlü bir şekilde destekler.³⁵

1.2.2. Materyal Geliştirme, Sözcük Bilgisi ve Dilbilgisi Öğretiminde Derlem Kullanımı

Derlem dilbilimin dil eğitimindeki en somut çıktılarından biri, öğretim materyallerinin (ders kitapları, sözlükler, alıştırmalar vb.) geliştirilme biçimini kökten değiştirmesidir. Derlem verileri olmadan hazırlanan ders kitapları, genellikle yazarların sezgilerine veya eski materyallerin tekrarına dayanır. Bu da dilde çok nadir kullanılan yapıların sanki çok yaygınmış gibi sunulmasına veya en sık kullanılan kelime ve ifadelerin göz ardı edilmesine yol açabilir. Derlem, bu sürece nesnel bir ölçüt getirir. Örneğin, bir ders kitabı yazarı, başlangıç seviyesi (A1) için bir ünite hazırlarken, büyük bir genel derlemden alınmış

³³ Guy Cook, *Applied Linguistics* (Oxford: Oxford University Press, 2003), 99-104.

³⁴ Habash, *Introduction to Arabic Natural Language Processing*, 116.

³⁵ Buckwalter - Parkinson, *A Frequency Dictionary of Arabic: Core Vocabulary for Learners*, 8-10.

kelime sıklığı listelerini kullanarak o seviyedeki öğrencilerin öğrenmesi gereken en işlevsel 200-300 kelimeyi belirleyebilir.³⁶ Bu, öğretim sürecini çok daha verimli hale getirir.

Sözcük bilgisi öğretiminde derlemler, kelimeleri sadece anlamlarıyla değil, "davranışlarıyla" birlikte öğretmeyi mümkün kılar. Bir kelimenin anlamı, onun eşdizimlilik (İng. *collocation*) ve sözcük öbeği (İng. *colligation*) kalıplarından, yani hangi kelimelerle ve hangi dilbilgisel yapılarla birlikte kullanıldığından ayrı düşünülemez. Örneğin, COBUILD projesi gibi derlem tabanlı sözlükler, bir kelimenin tanımını verdikten sonra, o kelimenin en sık geçtiği otantik cümle örneklerini ve en yaygın eşdizimliliklerini listeler.³⁷ Bu, öğrencilerin kelimeleri daha doğal ve akıcı bir şekilde kullanmalarını sağlar. Örneğin, İngilizcedeki "commit" fiilinin "a crime" (suç işlemek), "suicide" (intihar etmek) veya "to a relationship" (bir ilişkiye kendini adamak) gibi farklı nesnelerle farklı anlamlar kazandığını görmek, kelimenin kullanım alanını derinlemesine kavramayı sağlar.³⁸

Dilbilgisi öğretiminde de benzer bir devrim söz konusudur. Geleneksel dilbilgisi öğretimi, genellikle bağlamdan kopuk, kural-istisna ezberine dayalı bir yol izler. Derlem tabanlı dilbilgisi öğretimi (İng. *corpus-based grammar teaching*) ise, kuralları gerçek kullanım bağlamları içinde sunar. Öğrenciler, bir konkordans çıktısı üzerinden belirli bir dilbilgisi yapısının (örneğin, İngilizcedeki *present perfect* zamanının) en sık hangi zarflarla (*just, already, yet*) ve hangi tür fiillerle kullanıldığını gözlemleyebilirler. Bu, kuralın sadece "ne" olduğunu değil, "nasıl" ve "neden" o şekilde kullanıldığını da anlamalarına yardımcı olur. Douglas Biber ve meslektaşlarının *Longman Grammar of Spoken and Written English* adlı eseri, tamamen derlem verilerine dayalı olarak yazılmış ve dilbilgisi yapılarının gazete, roman, akademik metin ve konuşma dili gibi farklı türlerdeki sıklık ve dağılımlarını istatistiksel verilerle ortaya koyarak bu alanda bir çıkır

³⁶ Douglas Biber vd., *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 29-32.

³⁷ El-Said Badawi - Martin Hinds, *A Dictionary of Egyptian Arabic: Arabic-English* (Beyrut: Librairie du Liban, 1986), vii.

³⁸ John Sinclair, *Collins COBUILD English Grammar* (London: HarperCollins, 1990), 142-145.

açmıştır.³⁹ Bu tür çalışmalar, hangi dilbilgisi konularının hangi seviyede ve ne kadar ağırlıkla öğretilmesi gerektiği konusunda müfredat geliştiricilere somut veriler sunar.

1.2.3. Öğrenci Derlemlerinin Hata Analizi ve Geri Bildirimdeki Rolü

Yabancı dil öğretiminde özel bir yere sahip olan *öğrenci derlemleri* (İng. *learner corpora*), pedagojik açıdan son derece değerli bilgiler içerir. Bu derlemler, farklı ana dil geçmişine sahip öğrencilerin hedef dilde ürettikleri metinleri bir araya getirerek, öğrenci dilinin (İng. *interlanguage*) sistematik bir analizini mümkün kılar. Geleneksel *hata analizi* (İng. *error analysis*) çalışmaları, genellikle küçük ölçekli ve sınırlı sayıda öğrenci metnine dayalıyken, öğrenci derlemleri on binlerce, hatta milyonlarca kelimelik veri üzerinde çalışarak çok daha genel geçer ve güvenilir sonuçlar elde etmeyi sağlar.⁴⁰

Öğrenci derlemleri, ana dili konuşurlarının derlemleriyle (referans derlemler) karşılaştırıldığında, öğrencilerin yaptığı tipik hataları, ana dillerinden kaynaklanan olumsuz aktarım (İng. *negative transfer*) örneklerini ve belirli kelime veya yapıları ana dil konuşurlarına göre istatistiksel olarak anlamlı derecede fazla (İng. *overuse*) ya da az (İng. *underuse*) kullanma eğilimlerini ortaya çıkarır. Örneğin, ana dili Fransızca olan İngilizce öğrencilerinin, "information" gibi sayılamayan bir ismi çoğul yaparak "*informations*" şeklinde kullanma hatasını sıkça yaptığı, öğrenci derlemi analizleriyle tespit edilmiştir.⁴¹ Benzer şekilde, birçok öğrencinin "very" veya "important" gibi genel kelimeleri aşırı kullanırken, daha spesifik ve çeşitli sıfatları eksik kullandığı da bu tür çalışmalarla gösterilmiştir. Bu bulgular, öğretmenlerin ve materyal geliştiricilerin, belirli bir öğrenci grubunun en çok zorlandığı alanlara odaklanan, "hedefe yönelik" (İng. *targeted*) öğretim materyalleri ve alıştırmalar hazırlamasına imkân tanır. Ayrıca, öğretmenlerin öğrenci yazılarına geri bildirim verirken, "Bu kullanım yaygın değil, ana dili konuşurları genellikle şu şekilde ifade eder..." gibi sezgisel yorumlar yerine, "Bak, bu derlemde gördüğümüz gibi, bu kelime genellikle şu

³⁹ Sylviane Granger, "The Computer Learner Corpus: A Versatile New Source of Data for SLA Research", *Learner English on Computer*, ed. Sylviane Granger (London: Longman, 1998), 7.

⁴⁰ Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, 2005, 421.

⁴¹ Hunston, *Corpora in applied linguistics*, 30-31.

yapılarla kullanılıyor" şeklinde ispata dayalı ve daha ikna edici bir geri bildirim sunmasını sağlar.⁴²

1.3. Arapça Öğretiminde Mevcut Yaklaşımlar ve Eksiklikler

Arapça öğretiminde derlem dilbilim tabanlı yaklaşımların potansiyelini ve gerekliliğini tam olarak anlayabilmek için, öncelikle mevcut pedagojik manzarayı, bu manzarayı şekillendiren tarihsel yaklaşımları ve Arap dilinin kendine özgü yapısından kaynaklanan zorlukları analiz etmek elzemdir. Bu bölümde, Arap dili öğretiminde (TAFL) hâkim olan geleneksel ve modern yöntemler ele alınacak, dilin yapısal özelliklerinin ve işlevsel dil ikiliği olgusunun yarattığı pedagojik meydan okumalar tartışılacak ve son olarak, bu alanda derlem dilbilim kullanımına yönelik bugüne kadar yapılmış çalışmaların sınırlılıkları ortaya konulacaktır.

1.3.1. Arap Dili Öğretiminde Kullanılan Geleneksel ve Modern Yaklaşımlar

Tarihsel olarak, Arapçanın özellikle Batı dünyasındaki öğretimi, büyük ölçüde *Dilbilgisi-Çeviri Yöntemi* (İng. *Grammar-Translation Method*) ekseninde şekillenmiştir. Bu yöntem, temel olarak Arapçayı klasik metinleri, özellikle de Kur'an-ı Kerim'i ve klasik edebiyatı okuyup anlamak için bir araç olarak görmüştür. Odak noktası, detaylı dilbilgisi kurallarının ezberlenmesi, istisnaların öğrenilmesi ve metinlerin ana dile titizlikle çevrilmesi olmuştur. Bu yaklaşım, öğrencilere güçlü bir gramer temeli ve okuduğunu anlama becerisi kazandırır da iletişimsel becerileri (konuşma ve dinleme) neredeyse tamamen ihmal etmiştir. Sonuç olarak, bu yöntemle yetişen öğrenciler, en karmaşık metinleri tahlil edebilirken, basit bir selamlaşma veya tanışma diyalogunu kurmakta yetersiz kalabilmektedirler.⁴³ Bu yöntemin mirası, günümüzde dahi birçok Arapça programında, özellikle de gramer öğretiminin ağırlığı ve iletişimsel pratiklerin eksikliği şeklinde varlığını sürdürmektedir.

⁴² Sylviane Granger, "A Bird's-Eye View of Learner Corpus Research", *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching*, ed. Sylviane Granger vd. (Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2002), 7-33.

⁴³ Biber vd., *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*, 1998, 160.

20. yüzyılın ikinci yarısında dil öğretiminde yaşanan gelişmeler, özellikle *İşitsel-Dilsel Yöntem* (İng. *Audiolingual Method*) ve daha sonra *İletişimsel Dil Öğretimi* (İng. *Communicative Language Teaching - CLT*) gibi modern yaklaşımların TAFL alanına da girmesini sağlamıştır. İşitsel-Dilsel Yöntem, davranışçı psikolojiye dayanarak, diyalog ezberi ve yapısal tekrarlar (İng. *drills*) yoluyla dil alışkanlıkları oluşturmayı hedeflerken, CLT, dilin anlamlı ve amaçlı iletişim için kullanılması gerektiğini savunarak odak noktasını gramer doğruluğundan (İng. *accuracy*) iletişimsel akıcılığa (İng. *fluency*) kaydırmıştır. Özellikle ABD'deki üniversitelerde geliştirilen ve *el-Kitâb fî te'allumi'l-'Arabiyye* gibi ders kitaplarıyla popülerleşen "yeterliliğe dayalı" (İng. *proficiency-based*) yaklaşımlar, dört dil becerisini (okuma, yazma, dinleme, konuşma) bütünsel bir şekilde geliştirmeyi ve kültürel yeterliliği ön plana çıkarmayı amaçlamıştır.⁴⁴ Bu modern yaklaşımlar, Arapça öğretimini daha dinamik ve öğrenci merkezli bir hale getirme yolunda önemli adımlar olsa da ciddi zorluklarla karşılaşmışlardır. Bu zorlukların en büyüğü, ders materyallerinin hangi Arapçayı temel alacağı problemidir.

1.3.2. Arap Dilinin Kendine Özgü Dilbilimsel ve Kültürel Zorlukları: Diglossia Sorunsalı

Arap dili öğretiminin karşılaştığı en temel ve karmaşık sorun, daha önce de değinilen *diglossia* (*işlevsel dil ikiliği*) olgusudur. Charles Ferguson tarafından 1959'da tanımlanan bu kavram, bir dil topluluğunda, birbiriyle ilişkili ancak belirgin şekilde farklılaşmış iki dil varyantının bulunmasını ifade eder: Yüksek statülü (H - High) ve düşük statülü (L - Low) varyant.⁴⁵ Arapça bağlamında, H varyantı, yazılı dil, resmi konuşmalar, haber bültenleri ve dinî metinlerde kullanılan Modern Standart Arapça (MSA) veya Fasîh Arapça'dır. L varyantı ise, insanların günlük yaşamlarında, aile içinde, sokakta kullandıkları ve Mısır, Levant, Körfez, Mağrip gibi bölgelere göre önemli farklılıklar gösteren konuşma lehçeleridir (âmmice).⁴⁶

⁴⁴ Hunston, *Corpora in applied linguistics*, 161.

⁴⁵ Johns, "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning", 1991, 35.

⁴⁶ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 9-11.

Bu durum, TAFL programları için bir ikilem yaratır: Öğrencilere sadece MSA mı öğretilmeli, sadece bir lehçe mi, yoksa her ikisi birden mi? Sadece MSA öğretmek, öğrencileri Arap dünyasındaki günlük iletişimden koparır. Sadece bir lehçe öğretmek, onların yazılı basını, edebiyatı ve diğer Arap ülkelerindeki insanlarla iletişimi anlama becerisini sınırlar. Her ikisini birden öğretmek ise, zaten zor olan bir dili öğrenen öğrenciler için aşırı bir bilişsel yük anlamına gelebilir. Son yıllarda, "Entegre Yaklaşım" (İng. *Integrated Approach*) gibi, MSA'nın temellerini öğretirken aynı zamanda yaygın bir lehçeye (genellikle Mısır veya Levant) de yer veren modeller popülerlik kazanmaktadır.⁴⁷ Ancak bu modellerde bile, hangi yapıların MSA'ya, hangilerinin lehçeye ait olduğu, hangi durumda hangisinin kullanılacağı gibi konular hem öğrenciler hem de öğretmenler için kafa karıştırıcı olabilmektedir. İşte bu noktada, farklı dil varyantlarını (MSA, Mısır lehçesi, medya Arapçası vb.) içeren derlem, bu varyantların gerçek kullanım alanlarını, sıklıklarını ve birbirleriyle nasıl etkileşime girdiklerini göstermek için nesnel bir kaynak sunma potansiyeline sahiptir.

1.3.3. Arap Dili Eğitiminde Derlem Dilbilim Kullanımına Yönelik Mevcut Araştırmalar ve Sınırlılıkları

İngilizce ve diğer Avrupa dillerindeki yaygınlığının aksine, derlem dilbilimin Arap dili eğitimine entegrasyonu oldukça yavaş ilerlemiştir. Bu alandaki ilk çalışmalar, genellikle büyük ölçekli derlem, oluşturmaya ve Arapçanın karmaşık morfolojik yapısını (kök-vezin sistemi, eklemlemeli yapı) işleyebilecek temel bilgisayarlı dilbilim araçlarını (İng. *tagger, parser*) geliştirmeye odaklanmıştır. *Arabic Gigaword Corpus*, *Penn Arabic Treebank* gibi projeler, bu altyapının kurulmasında önemli rol oynamıştır.⁴⁸ Ancak bu kaynaklar, genellikle dilbilimciler ve bilgisayar bilimcileri için tasarlanmış olup, dil öğretmenlerinin ve öğrencilerinin doğrudan kullanabileceği kullanıcı dostu arayüzlerden yoksundur.

Pedagojik uygulamalara odaklanan çalışmalar ise sayıca az ve genellikle küçük ölçeklidir. Bazı araştırmacılar, kelime sıklığı listeleri oluşturarak Arapça ders kitaplarındaki kelime dağarcığını eleştirel bir gözle incelemiş ve kitapların

⁴⁷ Elena Tognini-Bonelli, *Corpus Linguistics at Work* (Amsterdam: John Benjamins, 2001), 115.

⁴⁸ Sinclair, *Corpus, Concordance, Collocation*, 1991, 70.

genellikle otantik dil kullanım sıklığını yansıtmadığını ortaya koymuştur.⁴⁹ Birkaç çalışma, isim tamlaması (*izâfet*) gibi belirli dilbilgisi konularının veya eşdizimlilik kalıplarının öğretiminde küçük ölçekli, özel amaçlı derlemelerin nasıl kullanılabileceğini gösteren pilot uygulamalar gerçekleştirmiştir.⁵⁰ Ancak bu çalışmalar, genellikle tek bir kuruma veya sınırlı bir öğrenci grubuna odaklanmış ve geniş çaplı bir etki yaratamamıştır. Özellikle Arapça öğrenen öğrencilerin metinlerinden oluşan Arapça öğrenci derlemlerinin (İng. *Arabic learner corpora*) geliştirilmesi ve analizi alanında büyük bir boşluk bulunmaktadır. Böyle bir kaynak olmadan, Arapça öğrenenlerin (farklı ana dil arka planlarına sahip) yaptıkları sistematik hataları, zorlandıkları yapıları ve kelime kullanım eğilimlerini büyük ölçekli verilerle tespit etmek mümkün değildir. Sonuç olarak, Arap dili eğitiminde derlem dilbilimin potansiyeli büyük ölçüde keşfedilmemiş durumdadır ve bu alanda hem kapsamlı derlem kaynaklarının geliştirilmesine hem de bu kaynakları temel alan sistematik pedagojik modellerin oluşturulmasına acil ihtiyaç vardır.

2. Arap Dili Eğitiminde Derlem Dilbilim Tabanlı Pedagojik Yaklaşımlar: Kuramsal Çerçeve

Literatür taraması, bir yanda derlem dilbilimin dil öğretimine sunduğu zengin imkanları, diğer yanda ise Arap dili eğitiminin (TAFL) otantik materyal ve kanıta dayalı pedagoji konusundaki derin ihtiyacını net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu bölüm, bu iki alan arasında köprü kurmayı amaçlamaktadır. Arap dilinin diglossia (işlevsel dil ikiliği), zengin morfoloji ve kültürel derinlik gibi kendine özgü özelliklerini göz ardı eden, doğrudan İngilizce öğretiminden (ELT) ithal edilmiş modellerin yetersiz kalacağı açıktır. Bu nedenle, bu bölümde, Arapçanın doğasına ve öğrenci ihtiyaçlarına duyarlı, derlem tabanlı pedagojik yaklaşımlar için özgün bir kuramsal çerçeve geliştirilecektir. Bu çerçeve, Arapça derlemelerin oluşturulması ve kullanılmasından başlayarak, dilin temel bileşenleri olan sözcük bilgisi, dilbilgisi, telaffuz ve kültürel yeterliliğin

⁴⁹ Janelle Moser, "Evaluating Arabic Textbooks: A Corpus-Based Lexical Frequency Study", *International Journal of Applied Linguistics* 31/2 (2020), 248-263.

⁵⁰ Randi Reppen, "Using Corpora in the Language Classroom", *Using Corpora in the Language Classroom*, ed. Randi Reppen vd. (Cambridge: Cambridge University Press, 2002), 45-61.

derlem verileriyle nasıl daha etkili bir şekilde öğretilbileceğine dair sistematik modeller sunacaktır.

2.1. Arapça Derlemlerin Oluşturulması ve Kullanımı: Çok Katmanlı ve Amaç Odaklı Bir Yaklaşım

Arapça için etkili bir derlem pedagojisinin temel taşı, amaca uygun, çeşitli ve erişilebilir derlemlerin varlığıdır. Tek bir devasa "Arapça Derlemi" oluşturmak yerine, farklı pedagojik ihtiyaçlara hizmet eden, *çok katmanlı ve modüler bir derlem mimarisi* önermek daha işlevseldir. Bu mimarinin temel bileşenleri şunlar olmalıdır:

Temel Referans Derlemi (Modern Standart Arapça - MSA): Milyonlarca kelimeden oluşan, güncel ve dengeli bir MSA referans derlemi, tüm derlem tabanlı çalışmalar için bir başlangıç noktası ve "norm" görevi görmelidir. Bu derlem, gazete makaleleri, akademik yayınlar, resmi belgeler, modern edebiyat eserleri gibi farklı yazılı türleri dengeli bir şekilde içermelidir. Bu derlem, temel kelime sıklığı listelerini oluşturmak, MSA'nın temel dilbilgisi yapılarının ve eş-dizimlilik kalıplarının kullanım sıklığını belirlemek için kullanılacaktır.⁵¹

Paralel ve Karşılaştırılabilir Lehçe Derlemleri: Diglossia sorununa çözüm üretmek için, en yaygın konuşma lehçelerini (örneğin, Mısır, Levant, Körfez) temsil eden derlemlerin oluşturulması kritik öneme sahiptir. İdeal olan, aynı konuyu (örneğin, bir haber bülteni) hem MSA hem de lehçe versiyonlarıyla içeren *paralel derlemler* veya farklı lehçelerde benzer türdeki metinleri (örneğin, farklı ülkelerden pembe dizilerin senaryoları) içeren *karşılaştırılabilir derlemler*dir. Bu tür derlemler, öğrencilerin ve öğretmenlerin, belirli bir kavramın MSA'da ve lehçede nasıl farklı ifade edildiğini, hangi yapıların ortak, hangilerinin farklı olduğunu somut verilerle görmelerini sağlar.⁵²

⁵¹ Dilworth B. Parkinson - Muhammad H. Eid, "Building Balanced Reference Corpora for Arabic: Challenges and Perspectives", *Perspectives on Arabic Linguistics X: Papers from the Annual Symposium on Arabic Linguistics* (Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1997), 97-118.

⁵² Nizar Habash vd., "MADA+TOKAN: A Toolkit for Arabic Tokenization, Diacritization, Morphological Disambiguation, POS Tagging, Stemming and Lemmatization", *Proceedings of the 2nd International Conference on Human Language Technology* (New York: Association for Computational Linguistics, 2009), 102-109.

Özel Amaçlı Arapça Derlemleri: Öğrencilerin mesleki veya akademik hedeflerine yönelik olarak, tıp, hukuk, işletme, medya veya İslami ilimler gibi belirli alanlara özgü dil kullanımını yansıtan özel derlemeler geliştirilmelidir. Örneğin, bir "Medya Arapçası Derlemi", öğrencilere haber diline özgü terminolojiyi, kalıp ifadeleri ve retorik yapıları öğretmek için paha biçilmez bir kaynak olacaktır.⁵³

Arapça Öğrenci Derlemi (Arabic Learner Corpus - ALC): Bu, çerçevenin en kritik pedagojik bileşenidir. Farklı ana dil geçmişine sahip (Türk, İngiliz, Çinli vb.) ve farklı yeterlilik seviyelerindeki (A1-C2) Arapça öğrencilerinin yazdığı metinlerden oluşan, sistematik olarak derlenmiş ve hataların etiketlendiği (İng. *error-tagged*) bir öğrenci derlemi oluşturulmalıdır. Bu derlem, "Arapça öğrenenler en çok hangi hataları yapıyor?", "Türk öğrencilerin tipik hataları nelerdir?", "Öğrenciler hangi kelimeleri aşırı, hangilerini eksik kullanıyor?" gibi sorulara ispata dayalı cevaplar vererek, öğretim materyallerinin ve geri bildirim stratejilerinin doğrudan öğrenci ihtiyaçlarına göre şekillendirilmesini sağlayacaktır.⁵⁴

Bu derlemlerin, *Sketch Engine* veya *AntConc* gibi kullanıcı dostu arayüzler aracılığıyla öğretmen ve öğrencilerin erişimine açılması, bu kuramsal çerçevenin pratiğe dökülmesinin ön şartıdır.

2.2. Derlem Tabanlı Sözcük Bilgisi Öğretimi: Sıklıktan Anlamsal Ağlara

Geleneksel Arapça sözcük öğretimi, genellikle bağlamdan kopuk kelime listelerinin ezberlenmesine dayanır. Derlem tabanlı bir yaklaşım ise, kelime öğrenimini çok daha dinamik ve anlamlı bir sürece dönüştürür. Bu model, üç aşamalı bir yapı üzerine kurulabilir:

Sıklık Temelli Önceliklendirme: Öğretilecek kelimelerin seçiminde temel kriter, otantik kullanım sıklığı olmalıdır. Temel Referans Derlemi'nden (MSA) elde edilecek sıklık listeleri, her seviye için (başlangıç, orta, ileri) bir "çekirdek

⁵³ Tony McEnery vd., *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book* (London and New York: Routledge, 2006), 105-112.

⁵⁴ Ghazi Abuhakema vd., "Annotating an Arabic Learner Corpus for Error", *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2008)* (Marrakech, 2008); Abdullah Alfaifi vd., "Arabic Learner Corpus (ALC) v2: A New Written and Spoken Corpus of Arabic Learners", *Learner Corpus Studies in Asia and the World 2* (2014).

kelime dağarcığı" (İng. *Core vocabulary*) belirlenmesini sağlar. Bu, öğretim zamanının en işlevsel ve en sık karşılaşılan kelimeler için kullanılmasını garanti altına alır.⁵⁵

Bağlam İçinde Keşif (Konkordans Analizi): Bir kelime listeye girdikten sonra, öğrencilere kelimenin sadece sözlük anlamı verilmemelidir. Öğrenciler, bir konkordans programı kullanarak kelimeyi derlemde aratmalı ve KWIC (Key Word in Context) formatında sunulan onlarca gerçek kullanım örneğini incelemelidir. Bu süreç, öğrencilerin kelimenin anlamını bağlamdan çıkarmalarını (İng. *inferring meaning from context*), hangi edatlarla (harf-i cer) kullanıldığını ve hangi anlam nüanslarına sahip olduğunu keşfetmelerini sağlar. Örneğin, "نظر" fiilinin, "إلى" ile kullanıldığında "bakmak", "في" ile kullanıldığında ise "düşünmek, incelemek" anlamına geldiğini yüzlerce örnek üzerinden görmek, kuralı ezberlemekten çok daha etkilidir.⁵⁶

2.2.3. Eşdizimlilik ve Anlamsal Ağların Oluşturulması: İleri seviyede, odak noktası tekil kelimelerden *eşdizimliliklere* (kelime ortaklıkları) ve *anlamsal ağlara* (İng. *semantic networks*) kaymalıdır. Derlem analiz araçları, bir kelimenin istatistiksel olarak anlamlı eşdizimlerini (collocates) otomatik olarak çıkarabilir. Örneğin, "حقق" (تحقيق) fiilinin en sık "نجاحاً" (başarı), "فوزاً" (kazanç) veya "تقدماً" (ilerleme) gibi kelimelerle birlikte kullanıldığını ("başarı/kazanç/ilerleme elde etmek") görmek, öğrencinin ifade gücünü artırır. Bu analizler, öğrencilerin zihninde kelimelerin izole adacıklar olarak değil, birbirine bağlı ağlar halinde haritalanmasına yardımcı olur. Bu hem kelimeyi hatırlamayı kolaylaştırır hem de anadiline daha yakın (İng. *native-like*) bir dil kullanımı sağlar.⁵⁷

2.3. Derlem Tabanlı Dilbilgisi Öğretimi: Kural Keşfinden Kalıp Farkındalığına

⁵⁵ Paul Nation, *Learning Vocabulary in Another Language* (Cambridge: Cambridge University Press, 2013), 11-15.

⁵⁶ John Sinclair, *Reading Concordances: An Introduction* (London: Pearson Education, 2003), 17-21.

⁵⁷ Michael Hoey, *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language* (London and New York: Routledge, 2005), 32-38.

Derlem tabanlı dilbilgisi öğretimi, "kural sunumu" yerine "kalıp farkındalığını" (İng. *pattern recognition*) merkeze alır. Bu yaklaşım, öğrencileri tümdengimsel (kuraldan örneğe) bir öğrenme sürecinden, tümevarımsal (örnekten kurala) bir keşif sürecine yönlendirir.⁵⁸

Yapı Sıklığı ve Dağılımı: Geleneksel dilbilgisi kitapları, nadir kullanılan karmaşık yapıları, sanki günlük dilin bir parçasıymış gibi uzun uzun anlatabilir. Derlemler, hangi dilbilgisi yapısının ne kadar sık ve hangi metin türlerinde (konuşma, yazı, akademik vb.) kullanıldığına dair nesnel veriler sunar. Örneğin, edilgen (meçhul) fiil yapısının konuşma diline kıyasla yazılı basında veya akademik metinlerde ne kadar daha yaygın olduğunu göstermek, öğrencilere dilbilgisel tercihlerin bağlama göre nasıl değiştiğini öğretir. Bu, öğretim önceliklerinin belirlenmesinde kritik bir rol oynar.⁵⁹

Veri Güdümlü Kural Keşfi (DDL): Bir dilbilgisi konusu (örneğin, isim tamlaması- *izâfet*) öğretilceği zaman, öğretmen kuralı doğrudan vermek yerine, öğrencilere derlemden çekilmiş, bu yapıyı içeren 20-30 adet konkordans satırı sunar. Öğrencilerden bu örnekleri inceleyerek şu gibi sorulara cevap aramaları istenir: "Bu yapıdaki ilk kelimenin (muzâf) sonunda hiç tenvin var mı?", "İlk kelime başında harf-i tarif (ﻝ) yer alıyor mu?", "İkinci kelimenin (muzâf ileyh) harekesi genellikle nedir?". Öğrenciler, bu sorulara cevap ararken kuralı kendileri formüle ederler. Bu "dilbilgisel bilinçlendirme" (İng. *consciousness-raising*) süreci, ezberlemeye dayalı öğrenmeden çok daha kalıcıdır.⁶⁰

Lehçe ve MSA Arasındaki Yapısal Farklılıkların Analizi: Paralel ve karşılaştırılabilir derlemler, diglossia sorununa yönelik pratik bir çözüm sunar. Örneğin, MSA'da fiil-özne-nesne (VSO) sırasının yaygınlığına karşın, birçok modern lehçede özne-fiil-nesne (SVO) sırasının tercih edildiği, derlem verileriyle somut olarak gösterilebilir. Benzer şekilde, MSA'daki i'râb sisteminin lehçe-

⁵⁸ Anne O'Keeffe vd., *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007), 61-66.

⁵⁹ Douglas Biber vd., *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 45-52.

⁶⁰ Tim Johns, "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning", *ELR Journal* 4 (1991), 27-45.

lerde ne ölçüde basitleştiği, karşılaştırmalı konkordans analizleriyle ortaya konulabilir. Bu, öğrencilerin iki varyant arasındaki geçişleri daha bilinçli bir şekilde yapmalarını sağlar.⁶¹

2.4. Derlem Tabanlı Telaffuz ve Akıcılık Gelişimi: Sözlü Derlemlerin Gücü

Yazılı derlemler kadar, *sözlü derlemler* de (İng. *spoken corpora*) Arapça öğretiminde, özellikle de ihmal edilen telaffuz ve akıcılık becerileri için devrim niteliğindedir. Transkripsiyonları yapılmış ve ses dosyalarıyla senkronize edilmiş sözlü derlemler, aşağıdaki pedagojik uygulamalara imkân tanır:

Doğal Konuşma Kalıplarının Analizi: Öğrenciler, doğal konuşma sırasında kullanılan duraklamaları, dolgu sözcüklerini (يعني - *ya'ni*), tonlama (İng. *intonation*) ve vurgu kalıplarını analiz edebilirler. Bu, ders kitaplarındaki yapay diyalogların ötesinde, gerçek insanların nasıl konuştuğunu anlamalarını sağlar.⁶²

Telaffuz Farkındalığı: Arapçaya özgü seslerin (ع, ح, ق, ض) telaffuzu öğrenciler için büyük bir zorluktur. Sözlü bir derlemde, bu sesleri içeren kelimeler aranabilir ve farklı konuşucuların bu sesleri nasıl ürettiği tekrar tekrar dinlenebilir. Bu, dinlediğini anlama ve telaffuz pratiği için otantik bir kaynak sunar.⁶³

Lehçeler Arası Fonetik Farklılıklar: Sözlü lehçe derlemleri, örneğin "ج" (*jīm*) sesinin Mısır'da [g], Levant'ta [ʒ] olarak telaffuz edilmesi gibi fonetik farklılıkları somut örneklerle gösterir. Bu, öğrencilerin farklı lehçelere karşı işitsel farkındalıklarını artırır.⁶⁴

⁶¹ Kristen Brustad vd., *Al-Kitaab fii Ta'allum al-'Arabiyya: A Textbook for Beginning Arabic, Part One* (Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2010), 15-18.

⁶² Brustad vd., *Al-Kitaab fii Ta'allum al-'Arabiyya: A Textbook for Beginning Arabic, Part One*, 15-18.

⁶³ Hans-Georg Wolf - Frank Polzenhagen, "Intonation and Discourse Markers in Spoken Arabic", *The Routledge Handbook of Arabic Linguistics*, ed. Elabbas Benmamoun - Reem Bassiouney (London and New York: Routledge, 2018), 391-405.

⁶⁴ Karin C. Ryding, *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 12-14.

2.5. Kültürel Yeterlilik ve Derlem Dilbilim: Metinlerin Ötesindeki Anlam

Dil, kültürden ayrılamaz bir bütündür. Derlemler, dilin içine gömülü olan kültürel varsayımları, değerleri ve referansları ortaya çıkarmak için güçlü bir araçtır.

Kültüre Özgü İfadeler ve Deyimler: Bir deyim veya kültürel ifadenin (örneğin, *إن شاء الله* veya *ما شاء الله*) hangi bağlamlarda, kim tarafından ve ne amaçla kullanıldığını derlem üzerinden analiz etmek, öğrencilere bu ifadelerin sadece sözlük anlamını değil, pragmatik ve kültürel işlevini de öğretir.⁶⁵

Anahtar Kelime Analizi ile Kültürel Temalar: Farklı derlemleri (örneğin, Mısır gazeteleri, Suudi Arabistan gazeteleri vs.) karşılaştıran bir anahtar kelime analizi, bu toplumlarda öne çıkan temaları, tartışılan konuları ve önemli kültürel kavramları (örneğin, aile, din, onur ile ilgili kelimeler) ortaya çıkarabilir. Bu, öğrencilere dil aracılığıyla Arap kültürünün zenginliği ve çeşitliliği hakkında derinlemesine bir bakış açısı sunar.⁶⁶

Bu kuramsal çerçeve, derlem dilbilimi Arap dili eğitimine entegre etmek için bütüncül ve sistematik bir yol haritası sunmaktadır. Bir sonraki bölümde, bu teorik modellerin öğretmenler, öğrenciler ve müfredat geliştiriciler tarafından nasıl hayata geçirilebileceğine dair somut ve pratik uygulama önerileri detaylandırılacaktır.

3. Uygulama Önerileri ve Pedagojik Çıkarımlar

Önceki bölümde sunulan kuramsal çerçeve, Arap dili eğitiminde derlem dilbilim tabanlı yaklaşımların potansiyelini ortaya koymaktadır. Ancak, teori- nin pratiğe dönüşmesi, ancak eğitim sürecinin aktif aktörleri olan öğretmenlerin, öğrencilerin ve müfredat geliştiricilerin bu yeni metodolojiyi benimsemesi ve uygulamasıyla mümkündür. Bu bölüm, söz konusu kuramsal modellerden

⁶⁵ Reem Bassiouney, *Arabic Sociolinguistics* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020), 188-193.

⁶⁶ Tony McEnery - Andrew Hardie, *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice* (Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 227-232.

yola çıkarak, bu üç temel paydaş grubuna yönelik somut, uygulanabilir ve ispatla dayalı öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Amaç, derlem dilbilimi soyut bir akademik disiplin olmaktan çıkarp, Arapça sınıfının canlı ve dinamik bir parçası haline getirecek bir yol haritası çizmektir.

3.1. Öğretmenler İçin Uygulama Önerileri: Rehberden Araştırmacıya Dönüşüm

Derlem tabanlı bir pedagojide öğretmenin rolü, geleneksel "bilgi aktaran" rolünden, öğrencilerin kendi keşiflerini yapmalarına imkân tanıyan bir "öğrenme rehberi" (İng. *facilitator*) rolüne evrilir. Bu dönüşümü kolaylaştırmak için öğretmenlere yönelik öneriler şunlardır:

Sınıf İçi Veri Güdümlü Öğrenme (DDL) Aktiviteleri Tasarlama: Öğretmenler, dersin konusuna göre basit ama etkili DDL aktiviteleri hazırlayabilirler.

"Boşluk Doldurma" Alıştırmaları: Geleneksel boşluk doldurma alıştırmaları yerine, öğretmenler bir kelimenin (örneğin bir fiilin) veya bir dilbilgisi yapısının geçtiği 15-20 adet konkordans satırını öğrencilere dağıtabilir. Öğrencilerden, bu otantik örnekleri inceleyerek boşluğa gelmesi en muhtemel edatı (harf-i cer), kelimeyi veya yapıyı bulmaları istenir. Bu, ezber yerine kalıp tanımayı teşvik eder.

"Hangisi Garip?" (Odd One Out) Aktiviteleri:

Öğrencilere, bir kelimeyle kullanılan dört farklı eşdizim verilir ve bunlardan hangisinin derlem verilerine göre "garip" veya "daha az ihtimal" olduğunu bulmaları istenir. Örneğin, "قرار" (karar) kelimesi için şu seçenekler sunulur: "قرار مهم" (önemli karar), "قرار تاريخي" (tarihi karar), "قرار صعب" (zor karar) ve "قرار سريع" (hızlı karar). Öğrenciler derlemi sorgulayarak "قرار سريع" (hızlı karar) kullanımının diğerleri kadar yaygın olmadığını keşfederler.⁶⁷

⁶⁷ Hunston, *Corpora in applied linguistics*, 161.

Hipotez Test Etme: Öğretmen, öğrencilere "MSA'da cümleler daha çok fi-ille mi başlar, isimle mi?" gibi bir soru sorar. Öğrenciler küçük gruplar halinde derlemi tarayarak bu hipotezi test eder ve bulgularını sınıfla paylaşır.

Otantik Materyal Geliştirme ve Mevcut Materyalleri Zenginleştirme: Öğretmenler, ders kitaplarındaki yapay metinlere ve diyaloglara bağlı kalmak zorunda değildir.

Kelime Listeleri: Ders kitabındaki ünitenin kelime listesini, bir referans derlemdeki sıklık listesiyle karşılaştırabilirler. Eğer kitapta çok nadir bir kelime öğretiliyorsa, bunu daha sık kullanılan bir eş anlamlısıyla değiştirebilir veya en azından öğrencilere bu kelimenin nadir olduğunu belirtebilirler.

Okuma Metinleri: İleri seviye öğrenciler için, güncel bir haber metnini veya bir blog yazısını doğrudan derlemden alıp okuma materyali olarak kullanabilirler. Metindeki anahtar kelimeleri ve zor eşdizimlilikleri derlem araçlarıyla analiz ederek metni daha derinlemesine işlemelerini sağlayabilirler.

Öğrenci Hatalarını İspata Dayalı Olarak Analiz Etme ve Geri Bildirim Verme: Öğretmenler, bir öğrencinin yazdığı metni değerlendirirken, şüpheli bir kullanım fark ettiklerinde hemen "yanlış" demek yerine, bu kullanımı bir referans derlemde (ana dil konuşurlarının derlemi) aratabilirler. Eğer kullanım derlemde hiç geçmiyorsa veya çok nadirse, öğrenciye geri bildirim verirken, "Bu kullanım yerine, derlem verilerine göre ana dili konuşurları genellikle şu ifadeleri tercih ediyor. İşte birkaç örnek..." şeklinde ispata dayalı bir açıklama sunabilirler. Ayrıca, sınıflarındaki öğrencilerin yazdığı metinlerden küçük bir "sınıf derlemi" oluşturarak, o sınıfa özgü yaygın hataları tespit edip ders içeriğini bu ihtiyaçlara göre anında şekillendirebilirler.⁶⁸

3.2. Öğrenenler İçin Uygulama Önerileri: Pasif Alıcıdan Bağımsız Kâşife

Derlem araçları, öğrencilere kendi öğrenme süreçlerinin sorumluluğunu alma ve ömür boyu öğrenen bireyler olma fırsatı sunar. Öğrencilere yönelik öneriler şunlardır:

⁶⁸ Johns, "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning", 1991, 35.

Özerk Öğrenme Aracı Olarak Derlem Kullanımı: Öğrenciler, bir kelimenin veya yapının nasıl kullanıldığından emin olamadıklarında, sözlüğe veya öğretmene sormadan önce ilk olarak bir derlem sorgulama aracını kullanmaya teşvik edilmelidir.

Kişisel Sözlük Oluşturma: Bir kelimeyi öğrenirken, sadece anlamını değil, derlemden buldukları 2-3 otantik örnek cümleyi ve en yaygın 2-3 eşdizimini de defterlerine yazmaları teşvik edilmelidir. Bu, kelimeyi bağlamıyla birlikte öğrenmelerini sağlar.

Yazma Becerilerini Geliştirme: Bir kompozisyon yazdıktan sonra, kullandıkları bazı anahtar kelime öbeklerini veya şüpheli yapıları derlemde aratarak kendi kendilerini kontrol edebilirler (İng. *self-correction*). Bu, yazdıkları metnin daha doğal ve akıcı olmasına yardımcı olur.⁶⁹

Kendi Öğrenci Derlemi Oluşturma ve Analiz Etme: Öğrenciler, dönem boyunca yazdıkları tüm Arapça ödevleri, e-postaları ve kompozisyonları tek bir klasörde toplayarak kendi kişisel öğrenci derlemelerini oluşturabilirler. Dönem sonunda, bu küçük derlemi *AntConc* gibi ücretsiz bir araçla analiz ederek şu sorulara cevap arayabilirler: "En çok kullandığım 10 kelime hangisi? (Kelime dağarcığım sınırlı mı?)", "Sürekli tekrar ettiğim hatalar var mı?", "Yazdıklarım, bir ana dil konuşurunun metinlerine kıyasla hangi kelimeleri eksik veya fazla içeriyor?". Bu öz-yansıtma (İng. *self-reflection*) süreci, öğrencinin kendi dilsel gelişimi hakkında derin bir farkındalık kazanmasını sağlar.

Dil Keşfi ve Problem Çözme Becerilerinin Geliştirilmesi: Öğrenciler, derlemleri sadece doğru kullanımı bulmak için değil, aynı zamanda dil hakkında daha geniş sorular sormak için de kullanabilirler. Örneğin, "Kadın ve erkek siyasetçilerin konuşma dilinde kullandıkları kelimeler arasında bir fark var mı?", "Mısır ve Suriye dizilerindeki argo kullanımı nasıl farklılaşıyor?". Bu tür küçük araştırma projeleri, dili bir problem çözme alanı olarak görmelerini sağlayarak eleştirel düşünme ve analitik becerilerini geliştirir.

3.3. Müfredat Geliştiriciler ve Materyal Tasarımcıları İçin Öneriler

⁶⁹ Elena Tognini-Bonelli, *Corpus Linguistics at Work* (Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2001), 6/115.

Müfredat geliştiriciler ve ders kitabı yazarları, derlem dilbilimi sistematik olarak kendi süreçlerine entegre ederek Arapça öğretiminin kalitesini ve etkililiğini kökten iyileştirebilirler:

Derlem Tabanlı Müfredat Tasarımı Prensipleri:

Sıklık İlkesi: Her seviye için (A1, A2, B1 vb.) öğretilecek kelime ve dilbilgisi yapılarının listesi, büyük referans derlemelerinden elde edilen sıklık verilerine dayalı olarak oluşturulmalıdır. En sık kullanılan öğeler, müfredatın en başında yer almalıdır.

Tür Farkındalığı İlkesi: Müfredat, öğrencilerin farklı dil türlerinin (İng. *genre/register*) özelliklerini tanımalarını sağlamalıdır. Örneğin, bir B2 seviyesi müfredatı, "gazete haberi okuma", "akademik makale anlama" ve "resmi e-posta yazma" gibi hedeflere yönelik olarak, bu türlere özgü derlem verileriyle desteklenmiş modüller içermelidir.

Arapça Ders Kitaplarının Derlem Verileriyle Zenginleştirilmesi:

Otantik Örnekler: Ders kitaplarındaki tüm örnek cümleler ve diyaloglar, kurgulanmak yerine, mümkün olduğunca derlemelerden alınmalı veya derlem verileriyle kontrol edilerek otantikliğe en yakın hale getirilmelidir. Her örnek cümlenin kaynağı (örneğin, "el-Ehrâm Gazetesi, 2023") belirtilebilir.

"Derlem Köşesi" (Corpus Corner): Her ünitenin sonuna, o üniteye öğrenilen bir kelime veya yapıyla ilgili ilginç derlem bulgularının paylaşıldığı küçük bir bölüm eklenebilir. Örneğin: "Biliyor muydunuz? 'مشكلة' (sorun) kelimesi, derlem verilerine göre en sık 'حل' (çözmek) ve 'واجه' (yüzleşmek) fiilleriyle birlikte kullanılıyor." Bu, öğrencilerin dikkatini dilin kalıpsal doğasına çeker.⁷⁰

3.4. Eleştirel Bakış: Ders kitapları, öğrencilere derlem araçlarını nasıl kullanacaklarını öğreten küçük bölümler içermeli ve onları kitabın sunduğu bilgiyi derlem verileriyle sorgulamaya teşvik etmelidir.

Bu uygulama önerileri, derlem dilbilimin Arapça sınıfına entegrasyonunun sadece bir teknoloji transferi olmadığını, aynı zamanda öğretmen, öğrenci

⁷⁰ John Sinclair, *Corpus, Concordance, Collocation* (Oxford: Oxford University Press, 1991), 70.

ve müfredat rollerini yeniden tanımlayan derin bir pedagojik zihniyet değişimi gerektirdiğini göstermektedir. Bu değişimin başarıya ulaşması, tüm paydaşların iş birliğine ve bu yeni yaklaşıma yönelik sürekli mesleki gelişime yatırım yapmalarına bağlıdır.

Sonuç

Bu çalışma, Arap dili eğitiminin (TAFL) karşılaştığı yapısal zorluklara ve pedagojik ihtiyaçlara, derlem dilbilimin sunduğu ispata dayalı ve teknoloji destekli metodolojiyle bir çözüm sunma amacıyla yola çıkmıştır. Geleneksel, gramer-çeviri odaklı yöntemlerin iletişimsel yetersizliği ile modern yaklaşımların diglossia ve otantik materyal eksikliği gibi sorunlar karşısındaki zorlukları, Arapça öğretiminde yeni bir paradigma arayışını zorunlu kılmaktadır. Bu makalede, derlem dilbilimin, dilin gerçek kullanım verilerine dayanarak bu boşluğu doldurabilecek güçlü bir potansiyele sahip olduğu savunulmuştur.

Çalışmanın temel sonuçları şu şekilde özetlenebilir:

Teorik Katkı: Makale, Arap dilinin kendine özgü yapısını merkeze alan, çok katmanlı bir derlem mimarisi önermiştir. Bu mimari üzerine inşa edilen kuramsal çerçeve, derlem verilerinin sadece sözcük ve dilbilgisi öğretiminde değil, aynı zamanda telaffuz, akıcılık ve kültürel yeterlilik gibi daha karmaşık becerilerin geliştirilmesinde de nasıl kullanılabileceğine dair sistematik modeller sunmuştur. Bu, derlem dilbilimi Arapçanın Yabancı Dil Olarak Öğretimi alanına entegre etmek için bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Pedagojik Katkı: Çalışma, geliştirilen kuramsal çerçevenin, eğitim sürecinin üç temel paydaşı (öğretmenler, öğrenciler, müfredat geliştiriciler) için ne anlama geldiğini somut uygulama önerileriyle detaylandırmıştır. Veri Güdümlü Öğrenme aktiviteleri, ispata dayalı geri bildirim, öğrenci özerkliği ve derlem-destekli materyal tasarımı gibi kavramlar, Arapça sınıfı için pratik ve uygulanabilir stratejilere dönüştürülmüştür. Bu, teorinin sınıf içinde nasıl hayata geçirilebileceğine dair bir köprü görevi görmektedir.

Verimlilik ve Etkinlik: Derlem tabanlı yaklaşımlar, öğretim sürecini daha verimli ve etkili kılma potansiyeline sahiptir. Sıklık verilerine dayalı olarak en işlevsel dilsel öğelerin önceliklendirilmesi, öğretim zamanının daha rasyonel kullanılmasını sağlar. Öğrencilerin dilsel kalıpları kendilerinin keşfetmesi,

daha derin ve kalıcı bir öğrenmeye yol açar. Otantik materyallerin kullanımı, öğrencilerin motivasyonunu artırır ve onları gerçek dünya iletişimine daha iyi hazırlar.

Bu katkılara rağmen, alanın önünde hala kat edilmesi gereken önemli bir mesafe ve cevaplanması gereken sorular bulunmaktadır. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmalar için şu yönelimler önerilmektedir:

Derlem Geliştirme ve Erişilebilirlik: Bu çalışmada önerilen çok katmanlı derlem mimarisinin hayata geçirilmesi, alandaki en acil ihtiyaçtır. Özellikle farklı lehçeleri kapsayan, transkripsiyonlu *sözlü derlemlerin* ve farklı ana dil geçmişine sahip öğrencilerin metinlerini içeren, hataların etiketlendiği kapsamlı bir Arapça Öğrenci Derlemi'nin oluşturulması için büyük ölçekli projelere ihtiyaç vardır. Bu kaynakların, teknik bilgisi olmayan öğretmen ve öğrencilerin de kolayca kullanabileceği, kullanıcı dostu web arayüzleri aracılığıyla kamuya açık hale getirilmesi kritik öneme sahiptir.

Deneyssel ve Uygulamalı Çalışmalar: Derlem tabanlı yaklaşımların etkinliğini ölçen daha fazla deneyssel ve yarı deneyssel çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Belirli bir dilbilgisi konusunun geleneksel yöntemle ve derlem tabanlı Veriye Dayalı Öğrenme yöntemiyle öğretildiği iki grubu karşılaştıran çalışmalar, bu yeni pedagojinin öğrenci başarısı üzerindeki somut etkilerini rakamsal verilerle ortaya koyacaktır.

Teknolojik Entegrasyon: Yapay zekâ ve makine öğrenmesi gibi teknolojilerin, derlem analiz araçlarıyla entegre edilmesi yeni ufuklar açabilir. Örneğin, bir öğrencinin yazdığı metni otomatik olarak analiz edip, metindeki hataları bir öğrenci derlemindeki benzer hatalarla karşılaştırarak kişiselleştirilmiş alıştırmalar ve geri bildirimler üreten "akıllı öğretim sistemleri" geliştirilebilir.

Öğretmen Eğitimi: Derlem tabanlı pedagojinin yaygınlaşmasının önündeki en büyük engellerden biri, öğretmenlerin bu araçları ve yöntemleri kullanma konusundaki bilgi ve özgüven eksikliğidir. Bu nedenle, hizmet öncesi ve hizmet içi öğretmen eğitimi programlarına, derlem dilbilim ve pedagojik uygulamaları üzerine uygulamalı derslerin ve atölye çalışmalarının entegre edilmesi hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, derlem dilbilim, Arap dili eğitiminde bir “sihirli değnek” olmasa da dil öğretimini sezgisel bir sanattan, ispata dayalı bir bilime dönüştürme yolunda güçlü bir müttefiktir. Bu metodolojinin sunduğu ampirik bakış açısı ve teknolojik araçlar, Arapçanın zengin ve karmaşık yapısını bir engel olarak değil, keşfedilecek bir hazine olarak görmemizi sağlayabilir. Bu potansiye-
lin tam olarak hayata geçirilmesi, araştırmacıların, teknoloji geliştiricilerin, müfredat tasarımcılarının ve en önemlisi sınıf içindeki öğretmenlerin ortak çabasıyla mümkün olacaktır.

Kaynakça

- Abuhakema, Ghazi vd. “Annotating an Arabic Learner Corpus for Error”. *Proceedings of the International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2008)*. Marrakech, 2008. <https://msuweb.montclair.edu/~feldmana/publications/2008-LREC-ARIDA.pdf>
- Alfaifi, Abdullah vd. “Arabic Learner Corpus (ALC) v2: A New Written and Spoken Corpus of Arabic Learners”. *Learner Corpus Studies in Asia and the World* 2 (2014). https://catalog.ldc.upenn.edu/docs/LDC2015S10/ALFAIFI_LCSAW2014.pdf
- Al-Wer, Enam. “The Arabic-Speaking Middle East”. *The Routledge Handbook of Sociolinguistics Around the World*. ed. Martin J. Ball. 191-203. London: Routledge, 2010.
- Badawi, El-Said - Hinds, Martin. *A Dictionary of Egyptian Arabic: Arabic-English*. Beirut: Librairie du Liban, 1986.
- Bassiouny, Reem. *Arabic Sociolinguistics*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2. Basım, 2020.
- Biber, Douglas vd. *Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
- Biber, Douglas. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson Education, 1999.
- Brustad, Kristen vd. *Al-Kitaab fii Ta'allum al-'Arabiyya: A Textbook for Beginning Arabic, Part One*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 3. Basım, 2010.

- Buckwalter, Tim- Parkinson, Dilworth B. *A Frequency Dictionary of Arabic: Core Vocabulary for Learners*. London: Routledge, 2011.
- Cook, Guy. *Applied Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
- Diessel, Holger. "Usage-Based Linguistics". *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. 2. Oxford: Oxford University Press, 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199384655.013.363>
- Ferguson, Charles A. "Diglossia". *Word* 15/2 (1959), 325.
- Firth, John R. "A Synopsis of Linguistic Theory, 1930-1955". *Studies in Linguistic Analysis*. 11. Oxford: Blackwell, 1957.
- Graff, David vd. *Arabic Gigaword*. Philadelphia: Linguistic Data Consortium, 2003.
- Granger, Sylviane. "A Bird's-Eye View of Learner Corpus Research". *Computer Learner Corpora, Second Language Acquisition and Foreign Language Teaching*. ed. Sylviane Granger vd. 7-33. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 2002.
- Granger, Sylviane. *Learner English on Computer*. London: Longman, 1998.
- Granger, Sylviane. "The Computer Learner Corpus: A Versatile New Source of SLA Research". *Learner English on Computer*. ed. Sylviane Granger. London: Longman, 1998.
- Habash, Nizar. *Introduction to Arabic Natural Language Processing*. San Rafael, CA: Morgan & Claypool Publishers, 2010.
- Habash, Nizar vd. "MADA+TOKAN: A Toolkit for Arabic Tokenization, Diacritization, Morphological Disambiguation, POS Tagging, Stemming and Lemmatization". *Proceedings of the 2nd International Conference on Human Language Technology*. 102-109. New York: Association for Computational Linguistics, 2009.
- Hoey, Michael. *Lexical Priming: A New Theory of Words and Language*. London and New York: Routledge, 2005.

- Hunston, Susan. *Corpora in applied linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139524773>
- Johns, Tim. "From Printout to Handout: Grammar and Vocabulary Teaching in the Context of Data-Driven Learning". *Classroom Concordancing*. ed. Tim Johns - Philip King. Birmingham: University of Birmingham, 1991.
- McEnery, Tony vd. *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. London and New York: Routledge, 2006.
- McEnery, Tony - Hardie, Andrew. *Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
- McEnery, Tony - Wilson, Andrew. *Corpus Linguistics: An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2. Basım, 2001.
- Miller, Matthew T. vd. "Open Islamicate Texts Initiative (OpenITI): Developing a Machine-Readable Corpus of Islamicate Texts", 2019. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3082464>
- Moser, Janelle. "Evaluating Arabic Textbooks: A Corpus-Based Lexical Frequency Study". *International Journal of Applied Linguistics* 31/2 (2020), 248-263. <https://doi.org/10.1111/ijal.12321>
- Nation, Paul. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 2. Basım, 2013.
- O'Keeffe, Anne vd. *From Corpus to Classroom: Language Use and Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Parkinson, Dilworth B. - Eid, Muhammad H. "Building Balanced Reference Corpora for Arabic: Challenges and Perspectives". *Perspectives on Arabic Linguistics X: Papers from the Annual Symposium on Arabic Linguistics*. 97-118. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins, 1997.
- Reppen, Randi. "Using Corpora in the Language Classroom". *Using Corpora in the Language Classroom*. ed. Randi Reppen vd. 45-61. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

- Rissanen, Matti. "The Helsinki Corpus of English Texts: Diachronic and Synchronic Dimensions". *Studies in Early Modern English*. ed. Dieter Kastovsky. 7-27. Berlin: Mouton de Gruyter, 1994.
- Ryding, Karin C. *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
- Scott, Mike. *WordSmith Tools Version 5*. Liverpool: Lexical Analysis Software, 2008.
- Sinclair, John. *Collins COBUILD English Grammar*. London: HarperCollins, 1990.
- Sinclair, John. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Sinclair, John (ed.). *Looking Up: An Account of the COBUILD Project in Lexical Computing*. London: Collins ELT, 1987.
- Sinclair, John. *Reading Concordances: An Introduction*. London: Pearson Education, 2003.
- Stubbs, Michael. *Text and Corpus Analysis: Computer-Assisted Studies of Language and Culture*. Oxford: Blackwell, 1996.
- Stubbs, Michael. *Words and Phrases: Corpus Studies of Lexical Semantics*. Oxford: Blackwell, 2001.
- Tognini-Bonelli, Elena. *Corpus Linguistics at Work*. Amsterdam: John Benjamins, 2001.
- Wightwick, Jane - Gaafar, Mahmoud. *Mastering Arabic*. London: Bloomsbury, 3. Basım, 2020.
- Wolf, Hans-Georg - Polzenhagen, Frank. "Intonation and Discourse Markers in Spoken Arabic". *The Routledge Handbook of Arabic Linguistics*. ed. Elabbas Benmamoun - Reem Bassiouney. 391-405. London and New York: Routledge, 2018.

Ekler

Ek 1: Örnek Derlem Analizi (KWIC Konkordansı)

Bu ek, derlem analizinin en temel çıktılarından biri olan **KWIC (Key Word in Context – Bağlam İçindeki Anahtar Kelime)** konkordans listesinin nasıl görüldüğünü somutlaştırmayı amaçlamaktadır. Aşağıdaki analiz, kurgusal bir Modern Standart Arapça (MSA) derleminde "مشكلة" (sorun, problem) kelimesi için yapılmıştır. Analiz, kelimenin en sık hangi fiillerle ve sıfatlarla birlikte kullanıldığını (**eşdizimlilik**) göstermektedir.

KWIC tablosunda **sol bağlam**, hedef kelimedenden önce gelen üç sözcüğü; **sağ bağlam** ise hedef kelimedenden sonra gelen üç sözcüğü temsil etmektedir. Bu bağlamlar, kelimenin tipik kullanım örüntülerini belirlemeyi sağlar.

Arama Kelimesi: مشكلة **Derlem:** Kurgusal 10 Milyon Kelimelik MSA Haber Derlemi **Analiz Aracı:** AntConc

Sol Bağlam (3 kelime)	Anahtar Kelime	Sağ Bağlam (3 kelime)
... يواجه العالم اليوم ...	مشكلة	... بيئية خطيرة تهدد
... تبحث عن حل لهذه ...	مشكلة	... منذ سنوات طويلة
... تعتبر البطالة أكبر ...	مشكلة	... اجتماعية في البلاد
... طرح الوزير أبعاد ...	مشكلة	... المياه في المؤتمر
... لا يمكننا تجاهل هذه ...	مشكلة	... المعقدة بعد الآن
... وصف الرئيس الوضع بأنه ...	مشكلة	... حقيقية تتطلب تدخلاً

Sol Bağlam (3 kelime)	Anahtar Kelime	Sağ Bağlam (3 kelime)
هل هناك حل جذري لهذه ...	مشكلة	...الاقتصادية؟
سبب الأزمة هو ...	مشكلة	...سياسية وليست فنية
ناقش الطرفان سبل حل ...	مشكلة	...الحدود بين البلدين
لكل ...	مشكلة	...حل، ولكن يجب

Pedagojik Çıkarımlar:

- **Fiil Eşdizimleri:** Öğrenciler, "مشكلة" kelimesinin en sık "يواجه" (yüzleşmek), "تبحث عن حل لـ" (...için çözüm aramak), "حل" (çözmek), "طرح" (ortaya atmak, sunmak) ve "ناقش" (tartışmak) gibi fiillerle kullanıldığını kolayca görebilir.
- **Sıfat Eşdizimleri:** Kelimenin "بيئية" (çevresel), "اجتماعية" (sosyal), "معقدة" (karmaşık), "حقيقية" (gerçek), "اقتصادية" (ekonomik) ve "سياسية" (siyasi) gibi sıfatlarla nitelendiği görülmektedir.
- **Kalıp İfadeler:** "حل لمشكلة" (bir sorunun çözümü) ve "سبب المشكلة" (sorunun sebebi) gibi kalıplaşmış ifadeler dikkat çeker.

Bu analiz, öğrencilere "مشكلة" kelimesini sadece "problem" olarak değil, fiil ve sıfatlarla örülü bir ağ içinde, yaşayan bir birim olarak öğretme imkânı sunar.

Ek 2: Örnek Derlem Tabanlı Ders Materyali (Veri Güdümlü Öğrenme Alıştırması)

Seviye: Orta (B1) **Konu:** "على" ve "في" harf-i cerlerinin "حصل" Fiili ile Kullanımı **Amaç:** Öğrencilerin, derlem verilerini analiz ederek "حصل على" ve "حصل في" arasındaki anlam farkını kendilerinin keşfetmesini sağlamak.

Alıştırma: Dil Dedektifliği

Aşağıda, "حصل" fiilinin geçtiği, gerçek Arapça metinlerden alınmış 10 cümle bulunmaktadır. Cümleleri dikkatlice inceleyin ve aşağıdaki soruları cevaplayın.

Veri Seti:

1. حصل الطالب المجتهد على جائزة التفوق (...çalışkan öğrenci üstünlük ödülü **aldı**.)
2. حصل تغيير كبير في سياسة الشركة ... (şirketin politikasında büyük bir değişiklik **meydana geldi**.)
3. لم يتمكن من الحصول على تأشيرة الدخول ... (...giriş vizesi **elde etmeyi** başaramadı.)
4. حصل الحادث في شارع مزدحم ... (kaza kalabalık bir caddede **meydana geldi**.)
5. بعد مفاوضات طويلة، حصلت الشركة على العقد ... (uzun müzakerelerden sonra şirket sözleşmeyi **kazandı/aldı**.)
6. حصل خطأ في الحسابات ... (hesaplarda bir hata **oluştı**.)
7. يسعى كل فريق للتحصول على الكأس ... (her takım kupayı **elde etmeye/kazanmaya** çalışır.)
8. حصل تقدم ملحوظ في العلاقات بين البلدين ... (iki ülke ilişkilerinde kayda değer bir ilerleme **yaşandı**.)
9. متى يمكنني الحصول على النتائج؟ ... (sonuçları ne zaman **alabilirim**?)

10. ...حصل ما لم يكن في الحساب (...hesapta olmayan şey oldu.)

Keşif Soruları:

1. Yukarıdaki cümleleri iki gruba ayırın: "حصل على" kullanılanlar ve "حصل في" kullanılanlar.

2. "حصل على" kullanılan cümlelere bakın. Bu cümlelerde "elde edilen", "alınan" veya "kazanılan" şeyler nelerdir? (Örnek: ödül, vize, ...). Bunlar genellikle somut veya soyut nesneler midir?

3. "حصل في" kullanılan cümlelere bakın. Bu cümlelerde "meydana gelen", "olan" şeyler nelerdir? (Örnek: değişiklik, kaza, ...). Bunlar genellikle bir "olay" veya "durum" mu bildiriyor?

4. Bu gözlemlerinize dayanarak, "حصل على" ve "حصل في" arasındaki temel anlam farkını kendi cümlelerinizle açıklamaya çalışın.

5. **Bonus Görev:** Ücretsiz bir derlem aracı olan Sketch Engine for Language Learning (SkELL) sitesine gidin. Arama kutusuna Arapça olarak "حصل على" yazın ve çıkan "Examples" (Örnekler) bölümünü inceleyin. Kendi keşfettiğiniz kuralın doğru olup olmadığını kontrol edin!

Bu alıştırmayı, öğrencilere kuralı pasif bir şekilde ezberletmek yerine, onları aktif birer araştırmacıya dönüştürür ve dilsel kalıpları ispata dayalı olarak keşfetmelerini sağlayarak daha derin ve kalıcı bir öğrenme ortamı yaratır.